

02 Temmuz 2018

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

PEACOCK, A.C.S. Metaphysics and rulership in *Kadı Burhāneddin*
late fourteenth-century central Anatolia: Qadi Burhān *110077*
al-Dīn of Sivas and his *Iksir al-Sa'ādāt*. *Islamic*
literature and intellectual life in fourteenth- and
fifteenth-century Anatolia. Ed. A.C.S. Peacock, Sara
Nur Yıldız. Würzburg: Ergon, 2016, (Istanbul Texte
und Studien, 34), pp. 101-136. Discusses a treatise
on philosophical Sufism.

21 Kasım 2017

Kadı Burhaneddin
110077

1685 PEACOCK, A.C.S. Metaphysics and rulership in late fourteenth-century central Anatolia: Qadī Burhān al-Dīn of Sivas and his *Iksīr al-Sa'ādāt*. *Islamic literature and intellectual life in fourteenth- and fifteenth-century Anatolia*. Ed. A.C.S. Peacock, Sara Nur Yıldız. Würzburg: Ergon, 2016, (Istanbul Texts and Studien, 34), pp. 101-136. Discusses a treatise on philosophical Sufism.

MADDE YAYIMLANI
SONRA GELEN DOK.

249086

Kadı Burhaneddin (110077)

Islamic Literature and Intellectual Life
in Fourteenth- and Fifteenth-Century Anatolia

Edited by
A.C.S. Peacock
Sara Nur Yıldız

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	249086
Tas. No:	330.9507 151-L

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA CELER DÖNÜŞMELİ

WÜRZBURG 2016

ERGON VERLAG WÜRZBURG
IN KOMMISSION

Chapter 4

Metaphysics and Rulership in Late
Fourteenth-Century Central Anatolia:
Qadi Burhān al-Dīn of Sivas and his
Iksir al-Sa'ādāt

03 Ağustos 2017

A.C.S. Peacock

Burhān al-Dīn Aḥmad (Kadı Burhaneddin Ahmed, 745/1345-800/1398), ruler of Sivas and other parts of central Anatolia from 783/1381, is most famous today as one of the earliest Turkish poets whose works combined Sufi elements with the diction and allusions of the Persianate *ghazal*. As the ruler of a *beylik* that played a prominent part in wars against the Ottomans, Mamluks, Aqquyunlu and Karamanids, he has also attracted the attention of historians.¹ Unlike many medieval Anatolian rulers, we are uniquely well informed about his life and works through the elaborate Persian biography by 'Aziz al-Din Astarābādī, the *Bazm u Razm*, completed shortly before Burhān al-Dīn's death. As a result of his wars with Timur and the Mamluks, chronicles from outside of Anatolia, such as Ibn 'Arabshāh's *'Ajā'ib al-Ma'ādūr fi Nawā'ib Timūr*, also contain significant information about him. However, despite the fame of Burhān al-Dīn's Turkish poetry and his importance as a political figure, very little has been done to situate him in intellectual milieu beyond describing his poetry under the heading of "Sufism"² – a term so vague as to be almost entirely useless. His two substantial prose Arabic works, the *Tarjīh al-Takwīh* and the *Iksir al-Sa'ādāt*, remain almost entirely unstudied.

These Arabic works bear witness to Burhān al-Dīn's learned background. He had risen from holding the position of qadi in the service of the Eretnid state to becoming its vizier before finally appropriating the title of sultan for himself. He came from a scholarly family, his father also being a qadi, but equally a distin-

Acknowledgements: The research leading to these results has received funding from the European Research Council under the European Union's Seventh Framework Programme (FP/2007–2013) / ERC Grant Agreement n. 208476, "The Islamisation of Anatolia, c. 1100–1500." I am also grateful to Dr Richard Todd for his advice regarding Ṣadr al-Dīn Qūnawī and his thought. Mistakes, of course, are my own. I am also very grateful to the Türkiye Yazma Eserler Kurumu, the Süleymaniye Library in Istanbul and the İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi in Bursa for permission to use their manuscript collections and reproduce images from them.

¹ For a brief survey of his career in English see Jan Rypka, "Burhān al-Dīn, Kādi Aḥmad," *EP*, vol. 8, 8.

² See for instance the articles by Ali Nihad Tarlan "Kadı Burhaneddin'de Tasavvuf," *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 8 (1958): 8-15; *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 9 (1959): 27-32.

101-136

15 TEMMUZ 1992

Kadı Burhaneddin

5024 ERGIN, MUHARREM. "A grammatical analysis of Kadı Burhaneddin's divan." (in Turkish) *Istanbul Üniv. Edebiyat Fak. Dergisi* 4 (Je '51) 287-327. A detailed analysis of the language of Kadı Burhaneddin's poems, with special attention to its relations to the Azeri dialect. Burhaneddin (1344-99) was the ruler of a small state with its center in Sivas, and a powerful poet. He is important as an early representative of Anatolian Turkish.

ZACHARIADOU, E.A. Manuel II Palaeologos on the strife between Bâyezîd I and Kâdî Burhân al-Dîn Ahmad. *BSOAS* 43 (1980) pp. 471-481.

8 OCAK 1993

21 EKİM 1999

5467 WALSH, J.R. *Güldeste-i Eş'ar*: a birthday garland for Professor Bernard Lewis. *The Islamic world from classical to modern times: essays in honor of Bernard Lewis*. C.E. Bosworth, C. Issawi, R. Savory, & A.L. Udovitch, eds. Princeton: Darwin Press, 1989, pp. 615-633 [Translations of verses by: Kadı Burhâneddin, Nesîmî, Ahmedî, Şeyhî, Ahmed Paşa, Dâ'î, Fuzûlî, Hayâlî, Nev'î, Nef'î, Şeyhülislâm Yahyâ, Bahâyî, Vecdî, Nâ'î, Nâbî, Nahîfî, Nedîm.]

110077-Kadı Burhaneddin (TED)

Yontar, Hanefi. "Kadı Burhâneddin Dîvânî'nin tahlili." Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi, 1995. 541s. (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Süreyyâ Beyzâdeoğlu)

26 ARALIK 1996

2319. **Yücel, Yaşar**: Kadı Burhaneddin / Yaşar Yücel. - 1. baskı. - Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987. - VI, 58 S. - (Kültür ve Turizm Bakanlığı yayımları; 755 : Türk büyükleri dizisi; 36) Text türk.

8 E 1704

25 EKİM 1999

1.2.18 "Kadı Burhaneddin Divânî'nin Tahlili." Hanefi Yontar. Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Süreyya Beyzadeoğlu)

08 OCAK 1996

110077 KADI BURHANEDDIN

Tez başlığı: Kadı Burhaneddin Divanı (s. 151-180)'nin Gramatikal indeksi. Danışman: Doç. Dr. Nuri Yüce. Tezi hazırlayan: A. Azmi Bilgin. Ens. no: 23. Tarih: 1985.

15 TEMMUZ 1992

~~307~~ Kadı Burhaneddin

KADI BURHANEDDIN. Otryvki iz divane Akhmeda Burhan-ed-Dina Sivasskago; [edited and translated by] P. Melioranski. *Vostochnyfa zametki*, pp. 131-152.

504. GÜLTAŞ, Ayhan Kadı Burhaneddin divanı'nda mûsikî unsurları. In: *Mikü* 40.1983.23-24. [Musikalische Elemente im Diwan Kadı Burhaneddins.]

20 KASIM 1991

KADI BURHANEDDIN
Aşkun, Vehbî Cem.
Sivas Sultanı Kadı Burhanettin. — Eskişehir: Akdeniz Matbaası, 1964.
40, (3) p.: ill.; 24 cm.
Turkish
I. Title.
MIU neg 3-26419

Yontar, Hanefi. "Kadı Burhâneddin Dîvânî'nin tahlili." Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi, 1995. 541s. (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Süreyyâ Beyzâdeoğlu)

03 HAZİRAN 1996

110077-Kadı Burhaneddin

19 NISAN 1993

"Kadı Burhaneddin Divanı'nda Maddî Kültür." Mustafa Sütçü. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, 1986.

08 OCAK 1994

110077 KADI BURHANEDDİN

Tez başlığı : Kadı Burhanettin divanı. 91-121. sayfalarının Gramatikal indeksi.
Danışman : Prof. Dr. Muharrem Ergin. İ.Ü. Ed. Fak. T. Dil. - Ed. Y.L.
Tezi hazırlayan : Zevnep Yüceşik. Ens. no : 61. Tarih : 1986.

08 OCAK 1994

110077 KADI BURHANEDDİN

Tez başlığı : Kadı Burhaneddin Divanı (s. 1-30) nin Gramatikal indeksi.
Danışman : Prof. Dr. Muharrem Ergin. İ.Ü. Ed. Fak. T. Dil. - Ed. Y.L.
Tezi hazırlayan : Hatice Uzunat. Ens. no : 22. Tarih : 1985.

Tez başlığı : Kadı Burhaneddin Divanı (s. 61-91)'nin Gramatikal index'i.
Danışman : Prof. Dr. Muhammer Ergin.
Tezi hazırlayan : E. Nilüfer Akgür. Ens. no : 14. Tarih : 1986.

08 OCAK 1994

110077 KADI BURHANEDDİN

Tez başlığı : Kadı Burhaneddin Divanı (s. 121-150)'nin Gramatikal Indexi.
Danışman : Prof. Dr. Muharrem Ergin. İ.Ü. Ed. Fak. T. Dil. - Ed. Y.L.
Tezi hazırlayan : Türkan Yel. Ens. no : 69. Tarih : 1987.

- Kadı Burhaneddin Divanı

17 ARALIK 1993

765 Ergin, Prof. Dr. Muharrem: Kadı Burhaneddin divanı. İstanbul 1980 Edebiyat Fakültesi Matbaası. XVII+543 s. 8° F. 320 TL.

«İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları nu. 2244»

SÜTCÜ,

Mustafa "Kadı Burhaneddin Divanı'nda Maddi Kültür", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman : Prof. Dr. Amil Çelebioğlu), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986, 225 S.

22 MAYIS 1993

- Kadı Burhaneddin

- Kadı Burhaneddin

AKGÜR,

Nilüfer E. "Kadı Burhanettin Divanının Gramatikal İndeksi", Yüksek Lisans Tezi, (Danışman : Prof. Dr. Muharrem Ersin), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986.

GÖDE,

Kemal (Yrd. Doç. Dr.), "Kayserili Kadı Burhaneddin Ahmed", Kayseri I. Kültür ve Sanat Haftası, 7 - 13 Nisan 1987), Bildiriler, (Kayseri Belediye ve Özel İdare Birliği, 1987), 104 - 105.

17 MAYIS 1993

17 MAYIS 1993

- Kadı Burhaneddin

- Kadı Burhaneddin

BİLGİN,

Azmi A. "Kadı Burhaneddin Divanı S. Gramer İndeksi", Yüksek Lisans Tezi, (Danışman : Doç. Dr. Nuri Yücel), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986.

SEYLAN,

Gülşen "Kadı Burhanettin Divanı", Yüksek Lisans Tezi, (Danışman : Prof. Dr. Muharrem Ersin), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986.

17 MAYIS 1993

17 MAYIS 1993

MANUEL II PALAEOLOGOS ON THE STRIFE BETWEEN
BĀYEZĪD I AND KĀDĪ BURHĀN AL-DĪN AḤMAD

The letters of the Byzantine emperor Manuel II Palaeologus, studied and exploited by Byzantinists since they were published for the first time by E. Legrand in 1893, are now available in a new edition by G. Dennis, in which they are translated, accompanied by the appropriate comments and, in most cases, accurately dated.¹ These letters constitute a most valuable contemporary source for the years 1382-1417 because they help to fill one part of the much deplored 'gap' in Byzantine historiography. Moreover, they include evidence which sheds light on some details of early Ottoman history, as will appear from the following analysis of Manuel's material dealing with the conflict between the sultan Bāyezīd I and the ruler of Sivas, Kādī Burhān al-Dīn Aḥmad in 1391.

Manuel II participated in the military campaigns of that year as a vassal of the Ottoman sultan,² and while in the Ottoman camp he wrote eight letters to various personages in the palace circle. These letters, included in the new edition under the numbers 14-21,³ contain information about the progress of the campaigns which can, *a priori*, be considered reliable and impartial: the Byzantine emperor was in the sultan's company⁴ and was an eye-witness of the events, but, as his own writings reveal, he was not emotionally involved. As to Manuel's intention when he wrote those letters, one can venture a guess. It is reasonable to suppose that this refined scholar, with his thorough classical and theological education, chose, in the midst of the hardships of the campaign, to devote his rare free and quiet hours to the composition of elaborate letters in which to give expression to his feelings: his unhappiness at serving in the army of his enemies, his consternation at the slaughter that he was witnessing, and his sorrow at being cut off from any contact with 'education and refinement'. Nevertheless, one may assume that Manuel's letters also served the further purpose of informing his people and his allies, the Venetians, about the events in progress. There cannot be any doubt that both Constantinopolitans and Venetians were eager to know the sultan's movements—and it may be recalled that Demetrios Kydones, to whom most of the letters were addressed, was a Byzantine of Venetian citizenship.⁵ Thus the letters to be examined acquire even more value as a source.

These eight letters of Manuel II, preserved in an autograph, do not bear a date. Nevertheless one can be fairly certain that they were composed during the second half of the year 1391, for it is known that the Emperor left his capital on 8 June of that year to join the Ottoman army and that he was back early in January 1392. The possibility that the letters were composed in the

¹ G. T. Dennis, *The letters of Manuel II Palaeologus: text, translation and notes*, Dumbarton Oaks Texts IV, Corpus Fontium Historiae Byzantinae, vol. VIII, Washington, 1977 (hereafter: Dennis, *Letters*).

² J. W. Barker, *Manuel II Palaeologus (1391-1425): a study in late Byzantine statesmanship*, New Brunswick-New Jersey, 1969, 84-98. For a better understanding of the Ottoman history of those years, see the review by H. İnalcık, in *Archivum Ottomanicum*, III, 1971, 272-85.

³ Dennis, *Letters*, 36-63.

⁴ It is worth mentioning that Manuel's letter 16 finishes as follows: 'I can all but make out the messengers inviting us to go off to the ruler [i.e. Bāyezīd]. I suppose he again wants to drink a few toasts before dinner and to force us to fill ourselves with wine from his varied collection of golden bowls and cups. He thinks that these will assuage the depression caused by what we have been writing about . . .' (Dennis, *Letters*, 48).

⁵ See R. Loenertz, 'Démétrius Cydonès, citoyen de Venise', in *Echos d'Orient*, XXXVII, 1938, 125-6; cf. Dennis, *Letters*, xxxix.

eserler, 3/157-164 ; Türkiye diyanet vakfı İslam

ansiklopedisi, 6/191-194.

MADDE İYAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

رسولی

برهان (bor.hān)، محمد مفتی زاده، سدهٔ دوازدهم هجری/هجدهم میلادی، شاعر عثمانی. در استانبول زاده شد. از شاگردان سلیمان نشأت‌افندی بود. سپس زبان فارسی آموخت و اشعار شاعرانی چون حافظ، صائب تبریزی و شوکت و نیز مثنوی معنوی را خواند. برهان از راه تدریس روزگار می‌گذراند. وی به طریقت مولویه گرایش داشت. به فارسی شعر می‌سرود و شعری به زبان ترکی چغتایی نیز دارد. دیوان وی دربردارندهٔ سه مدحیه برای مولانا جلال‌الدین محمد بلخی، سه قصیده به نام سلیم سوم عثمانی (۱۱۷۵ - ۱۲۲۲ ق) و قطعه، غزل و قصاید وی است.

منابع: پارسی‌نویسان آسیای صغیر، ۶۲؛

Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi, 1/467 ; Türk edebiyatı

ansiklopedisi, 1/249.

مصومی

SONRA GELEN DOKÜMAN

برهان‌الدین احمد (bor.hā.nod.din.ah.mad)، قاضی برهان‌الدین احمد فرزند شمس‌الدین محمد، قیصریه ۷۴۵ - ۸۰۰ ق، شاعر، عالم و حکمران سیواس. پدرش از طایفهٔ سالور اغوزها بود و سومین عضو خاندانی بود که پی‌درپی به منصب قضا گمارده شده بودند. برهان‌الدین دانش‌های روزگارش را نزد پدرش آموخت. در چهارده‌سالگی برای تکمیل تحصیلات به شام رفت و یک‌سال و نیم از درس قطب‌الدین رازی (- ۷۶۶/۷۷۶ ق) بهره گرفت و قطب‌الدین «او را به مباحثهٔ حواشی کشاف و شرح مطالع از مصنفات خود مشغول گردانید...» وی چندی نیز در حلب و مصر دانش آموخت. در ۷۶۶ ق به زادبومش بازگشت و در همان سال رضایت خاطر حاکم آن دیار، امیر غیاث‌الدین ارتنا، را چندان جلب کرد که او را به جای پدرش که سال پیش درگذشته بود به منصب قضا برگزید و دختر خویش را به همسری او درآورد. با این حال، برهان‌الدین پنهانی در شورش بیگ‌ها (امیران) که به کشته شدن غیاث‌الدین محمد بیگ انجامید شرکت کرد (۷۶۷ ق) و سپس به وزارت علی بیگ بن محمد (- ۷۸۲ ق) رسید. علی بیگ که جوانی عیاش و ولخرج بود، خود را

قیصری شرحی به نام شفاءالقلوب بر آن نوشته‌اند؛ وصیت‌نامه/ رسالهٔ برگوی که کتابی مختصر در فقه است (استانبول، ۱۲۱۸ ق)؛ السیف الصارم فی عدم جواز وقف المنقول والدرهم؛ ایقاظ‌النائمین و افهام‌القاصرین؛ انقاذ‌الهالکین؛ معدل‌الصلات که به قلم محمد امین بن حسن به ترکی ترجمه و به چاپ رسیده است؛ دخر‌المتأهلین والنساء فی تعریف‌الاطهار والدما؛ احوال اطفال المسلمین؛ الدر‌الیتیم در علم تجوید که نخستین بار به قلم علی اسکی‌جی زاده به ترکی برگردانده شد (استانبول، ۱۲۵۳ ق)؛ الاربعون در حدیث؛ کتاب‌الایمان والاستحسان؛ دافعة‌المبتدعین در رد ملحدان؛ تعلیقه بر اصلاح‌الوقایة در فروع؛ زیارت‌القبور؛ تفسیر سورة البقرة؛ رسالهٔ فی اصول‌الحدیث؛ صحاح عجمیه که لغت‌نامه‌ای فارسی به ترکی و منسوب به برگوی است. نسخه‌ای از این اثر به شمارهٔ ۲۹ معاجم ت تیمور فارسی در دارالکتب قاهره موجود است؛ تحفة‌العوامل؛ برهان‌المتقین که ترجمهٔ اربعین حدیث در دو جلد است (استانبول، ۱۲۹۰ ق)؛ بدایع‌الازهار (استانبول، ۱۳۰۹ ق)؛ جوهره‌البهیه‌الاحمدیه فی شرح‌الوصیة‌المحمدیه با شرحی از احمد قاضی زاده (استانبول، ۱۲۱۹ ق)؛ الطريق‌المحمدیه فی بیان‌السیره‌النبوویه‌الاحمدیه که تألیف آن در ۹۸۰ ق به پایان رسیده است (استانبول، ۱۲۶۰ ق)؛ رسالهٔ فی مصطلح‌الحدیث (مصر، بی‌تا).

منابع: الاعلام، زرکلی، ۲۸۶/۶ - ۲۸۷؛ تاریخ نظم و نثر، ۳۹۵/۱؛

تحقیقات دانشمندان آذربایجان دربارهٔ زبان فارسی، ۵۱ - ۵۸؛

دائرة‌المعارف بزرگ اسلامی، ۷۴۶ - ۷۴۵/۱۱؛ دانشنامهٔ جهان

اسلام، ۱۸۶/۳ - ۱۸۷؛ عثمانلی مؤلفری، ۲۵۲/۱ - ۲۵۶؛ فهرست

نامگوی نسخه‌های خطی فارسی دارالکتب قاهره، ۱۳۹؛ فهرست

نسخه‌های خطی فارسی، ۱۹۹۸/۳؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ

بروسه، ۱۵۰؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانهٔ مغنسیا، ۱۲۵، ۱۸۲؛

قاموس‌الاعلام، ۱۲۸۴/۲ - ۱۲۸۵؛ کشف‌الظنون، ۵۴، ۱۸۳ - ۱۸۴،

۱۹۷، ۲۱۴، ۵۹۲، ۷۳۷، ۸۲۲، ۱۰۱۷، ۱۱۱۱، ۱۲۴۶، ۱۵۰۰،

۱۵۴۷، ۱۷۳۷، ۲۰۳۶ - ۲۰۳۷؛ معجم‌المطبوعات، ۶۱۰/۱ - ۶۱۱؛

معجم‌المؤلفین، ۱۲۳/۹ - ۱۲۴؛ نگاهی به روند نفوذ و گسترش زبان و

ادب فارسی در ترکیه، ۳۰۰ - ۳۰۱؛ هدیه‌العارفین، ۲۵۲/۲؛

İslam ansiklopedisi, 2/634-635 ; Türk dili ve edebiyatı

ansiklopedisi, 1/447 ; Türk edebiyatı ansiklopedisi, 1/236 ;

Türkiye basmaları toplu kataloğu, Arap harfli Türkçe

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی آیه‌الله‌العظمی نجفی
مرعشی، ۲۲۶/۱۱ - ۲۲۷ : ۹۶/۱۸، ۱۲/۱۹، ۲۷ : ۱۹۵/۱۳، ۲۶ : ۲۱
؛ فهرستواره کتبهای فارسی، ۲۸۲۶/۴، ۲۹۲۴، ۲۹۸۷، ۳۰۶۲.

محمدی

بڑی

بڑی (ber.ri)، محمد، ملقب به عطار، ماگنسیا ۱۰۸۰ - همان‌جا
۱۱۲۷ ق/۱۶۶۹ - ۱۷۱۵ م، شاعر و مترجم عثمانی. از شاگردان
احمد افندی، پزشک دوم دارالشفای جامع سلطان در ماگنسیا،
بود. سپس به طریقه مولویه پیوست و از محضر لطفی افندی و
علی‌ده نقشی افندی، از مشایخ مولویه، بهره برد. پس از آن‌که
آیین چله‌نشینی را به پایان رساند، ازدواج کرد و در دکانی به کار
عطاری پرداخت و از این روی به نام عطار آوازه یافت. بری از
شاعران شناخته‌روزگار خود بود و با شاعرانی چون نابی، ثابت
و سیدوهبی نوشت و خواند و مشاعره داشت. بری نظیره‌های
بسیاری بر اشعار ایشان سروده و آنان نیز شعرهای او را نظیره
گفته‌اند. اندیشه طریقت مولویه در سروده‌های بری به روشنی به
چشم می‌آید. از آثارش: بلبلیه که ترجمه بلبلی‌نامه منسوب به
عطار نیشابوری از فارسی به ترکی است (استانبول، ۱۲۶۵ ق/
۱۸۴۹ م)؛ دیوان ترکی که در آن قصاید و مدحیه‌هایی برای
برخی پاشایان روزگار احمد سوم عثمانی آمده است و نسخه‌ای
از آن به شماره TY.2862 در کتابخانه دانشگاه استانبول نگهداری
می‌شود.

منابع: تذکره سالم، ۱۶۰ - ۱۶۹؛ عثمانلی مؤلفری، ۱۰۲/۲؛ فهرس
المخطوطات التركية العثمانية، ۷۵/۱ - ۷۶؛ کاتبشناسی شیخ فریدالدین
عطار نیشابوری، ۱۸۰؛

Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi, 1/449; Türk edebiyatı
ansiklopedisi, 1/239; Türkiye basmaları toplu katalogu,
Arap harfli türkçe eserler, 2/169-170.

محمدی

بریدالسعادة (ba.ri.dos.sa.ã.de)، کتابی به فارسی در حکمت
عملی، از اخلاق و سیاست و کشورداری، نوشته محمدبن‌غازی
ملطیوی. مؤلف از وزرا و دبیران پادشاهان سلجوقی در آسیای
صغیر بود و این کتاب را به فرمان عزالدین‌کی‌کاوس یکم
سلجوقی (۶۰۸ - ۶۱۷ ق) نوشته است. بریدالسعادة که تألیف آن

یک سال به درازا کشیده (۶۰۶ ق) دربرگیرندهٔ چهل حدیث از
پیامبر و چهل کلمه از خلفای راشدین (ده کلمه از هر خلیفه) و
بیست کلمه از فرزندان و بیست مثل از مثال‌های عرب است.
شیوهٔ تدوین آن چنین است که مؤلف در آغاز متن عربی اخبار و
کلمات و امثال را به ترتیب شماره می‌آورد و معنی اجمالی آن را
یادآور می‌شود و سپس شرحی مفصل‌تر می‌دهد که دارای
پندهایی گران‌بها برای شاه وقت در طریق کشورداری است.
مؤلف برای روشن‌تر شدن مطالب، حکایاتی که بیش‌تر آن را
خودش پرداخته است، می‌آورد و سرانجام بیان خود را با دو
بیت شعر پایان می‌بخشد. اهمیت تاریخی کتاب بیش‌تر در
آوردن حکایاتی است که در ذیل هریک از موضوعات اصلی
کتاب (اخبار، کلمات و امثال) آمده و بیش‌تر متضمن فواید
تاریخی است. نثر این کتاب مصنوع است و صنایع بدیعی، چون
موازنه، مزدوجات، مترادفات، سجع‌های متوالی و قرینه‌سازی
فراوان در آن به کار رفته است. همچنین کنایات، استعارات و
تشبیهات فراوان در این کتاب به چشم می‌خورد. تکرار عبارات،
اطناب و استفاده از لغات کم‌کاربرد در زبان عرب و آوردن جناس
و تطابق و مراعات نظیر و دیگر صنایع لفظی از ویژگی‌های
دیگر نثر این کتاب است. بریدالسعادة به کوشش محمد شیروانی
به چاپ رسیده است (تهران، ۱۳۵۱ ش).

منابع: بریدالسعادة؛ تاریخ ادبیات در ایران، ۱۰۰۴/۲؛ زبان و ادب
فارسی در قلمرو عثمانی، ۲۷، ۶۲؛ فرهنگ ادبیات، ۴۵۳؛ فهرست
میکروفیلم‌های کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ۲۱/۱؛ فهرست
نسخه‌های خطی فارسی، ۱۵۵۰؛ فهرستواره کتابخانه مینوی، ۱۱۲؛
جلیل نظری، «آثار ادبی پارسی در روم شرقی تا قرن هفتم»، کتاب
ماه ادبیات و فلسفه، سال چهارم، شماره ۳، دی ۱۳۷۹ ش، ص

۳۱

رسولی

بزم و رزم (baz.mo.razm) / تاریخ قاضی برهان‌الدین سیواسی، کتابی
به فارسی در تاریخ زندگی و حکمرانی برهان‌الدین‌احمد
سیواسی، فرمانروای سیواس و قیصریه (۷۸۳ - ۸۰۰ ق)، تألیف
عزیزبن اردشیر استرابادی، شاعر و تاریخ‌نگار ایرانی (سدهٔ هشتم
هجری). استرابادی بزم و رزم را در ۸۰۰ ق به خواست
قاضی برهان‌الدین نوشته و به هم‌او پیشکش کرده است. این

110077

KADI BURHÂNEDDİN

- 1 DUYGU DALBUDAK, Kadı Burhaneddin ile Şeyhi'nin gazellerinin din ve tasavvuf açısından karşılaştırılması, Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008

Eine noch engere Eingrenzung von Ort, Zeit und Beweggrund der lautlichen Umgestaltung in *Allāh* zwingt zu bloßer Spekulation. Dennoch soll zum Abschluß, mit aller geziemenden Vorsicht und ohne Anspruch auf Beweisbarkeit, eine sich hier aufdrängende Vermutung geäußert werden: daß nämlich die Einführung des getrübtten *ā* (und auch bereits der Velarisierung?) durch den Propheten Mohammed selbst erfolgt ist, und zwar anlässlich des Auftretens des Gottesnamens *Allāh* in der koranischen Verkündigung³⁹. Der Prophet, dem die syrische Lautung durchaus bekannt gewesen sein kann, hätte sich — in Anlehnung an diese — des getrübtten *ā* vorsätzlich und wohlbewußt bedient, um den „heidnischen“ assoziativen Konnex zu brechen und der neuen Bedeutung eine akustische Stütze zu bieten.

Actes 499—505, und DERS., *The Qur'ān and Belief in a „High God“*, *Der Islam* 56 (1979) 205—211.

³⁹ Bekanntlich findet sich der Gottesname *Allāh* in der ältesten Schicht der Offenbarung noch nicht (vielmehr wird dort *rabb* „Herr“ gebraucht). Genauer: die 29 Suren, in denen *Allāh* nicht vorkommt, sind — mit der einen Ausnahme von Sure 54 — der „ersten mekkanischen Periode“ der Klassifizierung nach TH. NÖLDEKE zuzuordnen; man vergleiche auch das Arrangement der Übersetzung von R. BLACHÈRE, wo *Allāh* erstmals im 7. Stück (Sure 91), dann im 10. (Sure 95), dann erst wieder im 15. (Sure 82) genannt wird. Man erinnert sich auch, daß in der „zweiten mekkanischen Periode“ der Name *ar-Rahmān* eingeführt wird (GdQ I 121), die Benennung der Gottheit somit bemerkenswerten Schwankungen unterlag — ein Umstand, der die anvisierte „syrische Entlehnung“ vielleicht weniger implausibel wird erscheinen lassen.

WZKM, LXXIII (WIEN-1981), S. 33-45.

23 ARALIK 1997

SULTAN BURHĀN AL-DĪN'S SUFI CORRESPONDENCE

By William C. Chittick, Woodbury, Conn.

Qāḍī Burhān al-Dīn Aḥmad ibn Muḥammad is well-known to scholars of Turkish history and literature as the sultan of Sivas, from 783/1381—2 until his death in ca. 801/1398, and as an important early poet¹. Although it is known that he also wrote two works in Arabic, until now no one has pointed out the relevance of one of these works to the development of the School of Ibn al-'Arabī, nor has anyone discovered his Arabic correspondence with another member of that school.

Sultan Burhān al-Dīn was born on 3 Ramadan 745/8 January 1345 into a family of 'ulamā' in Kayseri, where his father, Shams al-Dīn Muḥammad, was qāḍī. At the age of 14 he traveled with his father to Cairo to pursue advanced studies in the sciences of the day. While there he heard that Quṭb al-Dīn al-Rāzī had come to Damascus. Al-Rāzī (d. 776/1374—5), an outstanding philosopher and theologian, is the author of many works, among them his famous *Muḥākamāt* or "Trials", in which he judges between the commentaries of Naṣīr al-Dīn al-Ṭūsī and Fakhr al-Dīn al-Rāzī on the *Ishārāt wa-l-tanbīhāt* of Ibn Sīnā. Burhān al-Dīn went to Damascus and studied with al-Rāzī for a year and a half. While there he also studied the principles and philosophy of medicine from Ibn Sīnā's *Canon* with one Sayyid Muḥammad al-Nīlī².

¹ See J. RYPKA, "Burhān al-Dīn, Qāḍī Aḥmad", *Encyclopedia of Islam* (new edition), vol. 1, pp. 1327—8; Y. YÜCEL, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1970. A contemporary Persian account of his life, the source of almost everything that is known about him and his reign, was written by 'Azīz ibn Ardashīr Astarābādī Baghdādī, *Bezm u rezm*, Türkiyat Enstitüsü nşr., Istanbul, 1928; summarized by H. H. GIESECKE, *Das Werk des Aziz Ibn Ardashir Astarabadi. Eine Quelle zur Geschichte des Spätmittelalters in Kleinasien*. Leipzig, 1940 (Sammlung orientalischer Arbeiten. 2. Heft).

² ASTARĀBĀDĪ, *Bezm u rezm*, p. 67.

KADARE

kasetleri vardır. **Eseri/Şiir:** *Merhaba Dostlar* (1966), *Anadolu'nun Çilesi* (İst. 1970).

Kay.: ÖBBŞKA 1/50; 20. Yüzyıl Türk Edebiyatı. ♦N. YILDIZ

KADARE, İsmail (1936-): Roman yazarı. Arnavutluk'un Gjiokaster şehrinde doğdu. Moskova Gorki Enstitüsünde edebiyat ve yazıcılık öğrenimi gördü. 1963'te yayımlanan ve dilimize de çevrilen *Ölü Ordunun Generali* adlı romanıyla büyük ün kazandı. Ülkesindeki siyasi yönetim sebebiyle yaşamını Fransa'da sürdüren İsmail Kadare, çağdaş dünya edebiyatının da önemli romancılarından biridir. **Eserleri:** *Ölü Ordunun Generali* (İst. 1963), *Canavar* (2. bs. İst. 1993), *Kosova'ya Üç Ağıt* (İst. 1999), *Piramit* (İst. 1999).

Kay.: Kur. Arş. ♦Yaz. Krl.

KADERİ (Âşık), bk. GÜLER, Necati

KÂDÎ (?-1591): Divan şairi. Germiyan/Kütahya'da doğdu. Adı Kadı Kalender Çelebidir. Kalender Çelebi mahlasıyla da şiir yazdı. Medrese öğrenimi görüp Ebussuud Efendinin torunu Abdülkerim Efendiden mülâzım oldu. Kadılık yaptı. Bilecik kadısı iken akıl hastalığından mesleğini terkedip uzlete çekilerek vefat etti. Kalender Divane sanıyla da tanındı. Şiirlerine örnekler tezkirelerde dir. **Kay.:** RŞ (İÜK TY 761), s. 112; SO 4/61; "Kalender Çelebi", TDEA 5/122; TGDEİS s. 240; TN 2/820(3430); ZE (NOSK nu. 3723), v. 95. ♦Yaz. Krl.

KÂDÎ (16. yy.): Divan şairi, mutasavvıf. Alaşehir'de doğdu. Asıl adı Mehmed'dir. Şuarâ tezkirelerinde yer almamıştır. *Sicill-i Osmanî* müellifi, şairin mahlası gibi kadı olduğunu, bu adla şöhret bulduğunu ve Kanûnî devri (1520-1566) sonunda öldüğünü kaydetmektedir. Kendisi divanının son mısraında kadı olduğuna pişmanlığını ifade etti. Bursalı Tahir Bey "Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin-i Marmaravî" maddesinde bahsettiği Kâdî'nin Halvetîliğin Yiğitbaşı şubesine mensup âşık ve ârif bir kimse olduğunu haber vermektedir. Edirneli Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezâ'ir*'

inde yer alan bir gazelinin *Divan*'ında da bulunması ve bu şiirin onaltıncı yüzyılda yaşadığını bildiğimiz Hâşimî-i Acem'e nazire olmasından dolayı Kâdî'nin onaltıncı yüzyıl şairi olduğuna şüphe yoktur. Bu yüzden *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*'nda 17. yüzyıl şairi olarak gösterilmesi doğru olmasa gerekir. Ancak Güftî de tezkiresinde bir Kâzî'den bahsetmektedir. Kaldı ki söz konusu katalogda da bildirildiği gibi *Divan*'ın Millet Kütüphanesi nüshasında Usûlî, Zaîfî, Muhyî gibi on altıncı asır şairlerinin de şiirleri bulunmaktadır. **Eseri:** *Mürettep Divan'ı* (Nüshaları: Millet K AEME nu. 365/1; SK Hacı Mahmud Ef. nu. 3468 ve MK Yz. FB 315/2) vardır.

Kay.: İKTYDK 2/520-521; Edirneli Nazmî, *Mecma'u'n-Nezâ'ir*, (TSMK, 3. Ahmet nu. 2644), vr. 424b; *Millî Kitiphane Yazmalar Kataloğu* 6/73 OM 1/198; SO 4/51; "Kadı Çelebi", TDEA 5/75; "Kazî", TŞ/G, 2001, s. 189-190. ♦M. F. KÖKSAL

KADI Abu Nasr b. Mesud, bk. KADI Burhaneddin Ahmed

KADI Atâ (16. yy.): Mutasavvıf şair. Üsküp'te doğdu. Atâ-i Üskübî sanıyla tanındı. Âşık Çelebiye göre Ahmed Yesevî soyundan gelen cedleri Üsküb'e yerleşmişlerdi. Medreseden yetişti. Tasavvufa meyledip ilmiye mesleğini bıraktı. Devrin tanınmış şairlerinden İshak Çelebinin dostlarındandı. Tecnisleri vardır. **Eseri:** *Tuhfetü'l-Uşşak*.

Kay.: MŞ, 1971, s. 177a-b; TDEA 5/73. ♦Yaz. Krl.

KADI Burhaneddin Ahmed (8.1.1345-1398): Hükümdar şair ve âlim. Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılmasından sonra kurulmuş olan Eretna Emirliğinde (1335-1381) sırasıyla kadı, vezir ve nâipliğe yükselen, emirliğin zayıflamasıyla idareyi ele alan ve yerine kendi adıyla anılan bir devlet kuran Kadı Burhaneddin Ahmed, Kayseri'de doğdu. Babası Şemseddin Mehmed Kayseri kadısı idi. İki yaşında iken vefat eden annesi de Selçuklu hanedanına mensuptu. Dört yaş, dört ay, dört günlükken öğrenime başladı ve kısa zamanda

Kadı Burhaneddin
36-239

ANADOLU BEYLİKLERİ HAKKINDA ARAŞTIRMALAR

ERETNA DEVLETİ

KADI BURHANEDDİN AHMED
VE DEVLETİ

MUTAHHARTEN
VE ERZİNCAN EMİRLİĞİ

II

Prof. Dr. YAŞAR YÜCEL

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi	
Tasvir No. :	8648
	956.0633
	YÜC.A

TÜRK TARİH KURUMU BASİMEVİ — ANKARA
1989

36

YAŞAR YÜCEL

İşte bu “ulus” arasında yaşayan *Ak Salur* topluluğu, büyük bir ihtimalle Kadı Burhaneddin’in maiyetinde bulunan kavim ve kabilesinin bir bakiyesi olmalıdır. Aynı zamanda bu hükümdarın, kavmi sıhriyet dolayısıyla güneyde *Adana* ve *Suriye*’de yaşayan *Salurlar*’dan da istifade etmiş⁶ olması da bu görüşü kuvvetlendiren bir delil sayılabilir.

Yine çağdaş *Bezm u Rezm* yazarına göre Kadı Burhaneddin’in atalarından Mehmed isimli bir zat *Harezm*’den *Kastamonu*’ya göç ederek buraya yerleşmişti. Fakat Mehmed’in *Harezm*’den buraya hangi tarihte⁷ geldiğine dair kaynaklarda herhangi bir malûmata tesadüf edilmemektedir. Ancak *Selçuklu Türkiye*’sinde telif edilmiş eserlerdeki⁸ mevcut kayıtlarda Mehmed’in oğlu Celâleddin Habib’in 1243’ten sonra *Kayseri* kadısı olarak adının geçmesi, bize bu göçün XIII. asrın başlarında vukubulduğunu göstermektedir. *Bezm u Rezm*’deki kayıtlara göre Kadı Burhaneddin’in ailesinden *Anadolu*’ya yerleşenlerin ilki olan Mehmed’in *Kastamonu*’da bir oğlu dünyaya gelmiş, adını da Celâleddin Habib koymuştu. İyi bir tahsil ve terbiye görmüş olan Celâleddin Habib, zamanının ilimlerini öğrendikten sonra⁹ *Selçuklu*

⁶ Mesela XIV ve XV. asırlarda Kuzey Suriye’deki en meşhur Türkmen teşekküllerinden birisi olan Bozdoğanlı boyunun bir kısmı Kadı Burhaneddin’in hizmetine girmiştir (*Bezm u Rezm*, s. 477). Hükümdar, Akşehir ve Suşehri’ni bütün muzafat ve mulhakatıyla birlikte bu Bozdoğanlı aşireti beği Emir Sa’d ul-Mulk’e vermiştir (gös. yer).

⁷ Nitekim Kadı Burhaneddin, divanında atalarının yurdu olan *Harezm*’e özlemine şu beyitle bize nakletmektedir (s. 131) :

“Bana Horezm oldu nağmenile
Düşeli yaduma Horezm her dem”.

⁸ Bk. İbn Bibî, al - Avâmîr al - Ala’iyya, Adnan Sadık Erzi nşr., Ankara 1956, s. 614; Aksarayî, Müsâmarat al - ahbâr, Osman Turan nşr., Ankara 1944, s. 90, 121.

⁹ *Bezm u Rezm* s. 42-43 :

« واصل و نژاد ایشان از قبيله سالور و منشأ و متحد خوارزم بقوم و قبایل بسیار و نعمت و ثروت بی شمار مکر سال از سالها « محمد » پدر « قاضی جلال‌الدین حبیب » بسبب فترتی که واقع شد بحکم رخت انقلاب بر احواله اغتراب نهاد و از وطن مألوف و مسقط رأس جلا کرد و بعد از قطع راههای دراز و طی نشیب و فراز بشهر قسطنطنیه افتاد و مقیم شد که اذاعشیت نازل قاضی جلال‌الدین حبیب آنجا در وجود آمد و چون ایام طفولیت منقضی شد و هلال غره صبی از افاق غیب طالع کشت بطلب علم اشتغال نمود و در مدت اندک فضیلت و امر حاصل کرد و بغزارت فضل و رجحان ادب از اکفا و اقران سبق برد . »

7 - 13 NİSAN 1986

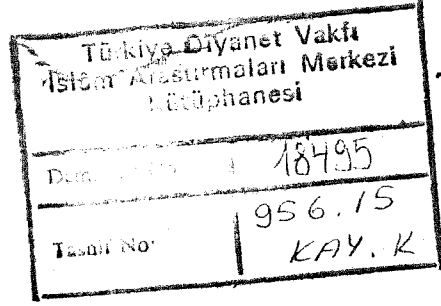
06 AGUSTOS 1993

Tarandı
R. Kurtulmuş

I. KAYSERİ

KÜLTÜR VE SANAT
HAFTASI
KONUŞMALARI

VE
TEBLİĞLERİ

KAYSERİ - 1987

KADI BURHANEDDİN

Prof. Dr. Meserret Dirioz

Pek Muhterem Dinleyicilerim.

Sonsuz ihtirasların, devamlı mücadelelerin adamı, varlığıyla övündüğümüz hemşehrimiz, büyük şair, Sultan Kadı Burhâneddin, şüphe yok ki Azerbeycan ve Anadolu'da teessüs eden Klasik İslâmî Türk Edebiyatının kurucularından birisidir.

Bu müstesnâ şairimizin san'ati ve edebî şahsiyeti, maalesef Cumhuriyet Devrine kadar, hemen hemen meçhul kalmıştır. Yegâne nüshası British Museum'da bulunan Divân'ın tıpkı basımı, yurdumuzda 1943'te yayımlandıktan sonra da Onun dilinin ve edebî hüviyetinin gerektiği gibi işlenerek gerçeklerin ortaya çıkarıldığını söyleyebilmek güçtür.

Bugün, Onun hakkında ittifak edilmiş bir yargıya hâlâ varılamamıştır. Meselâ büyük bir edebiyat tarihçimiz, bilhassa Onun dili hakkında bakınız neler söylüyor:

"Eserlerinde, şeklin ve lisânın ibtidâilîğine ve rekâketine rağmen, samimi ve çok canlı bir edâ vardır.... O kaba satırlar arasında, kendisinin haşin, cengâver, cesur ruhu görünür... (1)

Burada âlimimizin diğer düşüncelerine katılsak da, Kadı Burhâneddin'in bilhassa dili hakkındaki görüşlerini paylaşmak mümkün değildir. Halbuki, Kadı Burhâneddin'in divânındaki dilini inceleyen ve zamanımızın en büyük Türk Dili mütehessislardan bulunan âlim ve edib arkadaşımız Prof. Dr. Muharrem Ergin, Onun hakkında bakınız neler söylüyor:

"Şâirin dili, bu devri (Eski Anadolu Türkçesi Devrini) ve bu sâhâyı (Âzeri Sâhâsını), hayret edilecek bir zenginlikte temsil etmektedir. Kelime hazinesi çok geniş, dili kullanım şekli ve ifâdesi çok kıvraktır. Şiirlerinde, Onun Türkçeyi, avuçlarında nasıl hamur gibi yoğurduğunu, nasıl şekilden şekile soktuğunu, büyük bir hayretle ve hayranlıkla takip edersiniz. Gerek mânâ ve nüans bakımından, gerek şekil bakımından kelime cınları, Kadı Burhâneddin'de fevkalâde yüksek, hattâ bazen de anlaşılması çok güç bir dereceye varmaktadır... (2)

Esâsen bana göre de, onun Türkçesi ile, san'at ve tefekkürünü anlamakta, pek çok güçlükler vardır. Ancak bu güçlükler, Kadı Burhâneddin'in "lisanının iptidâilîğinden, rekâketinden ve kabalığından" kaynaklanmamaktadır. Bu zorluk, zamanımızın azlığı dolayısıyla burada işaret edemediğim çeşitli sebeplerden ortaya çıkmaktadır.

Oğuz'un Salur Boyu'ndan olan bu büyük âlim, bu büyük şair, âdetâ bir hükümdar olarak dünyaya gelmiştir. Dili sultanca, tefekkür ve tahassüsleri sultanca, şâirliği sultanca, hareket ve davranışları hep sultanca idi. Bir kahraman için temenni ettiği şekilde, yani koçlar gibi çarpışarak sultanca öldü.

Sözlerine başlarken arz ettiğim gibi, Kadı Burhâneddin, Anadolu'da, Hoca Dehhânî ile başlayan Klasik Türk Edebiyatı'nın baş kurucularından birisidir.

Önceleri İran Edebiyatını taklit suretiyle başlayan bu edebiyatın, iki üç asır içinde olgunlaşarak, kendi içinde büyük üstadların yetiştirdiği, şâhâeslerinin bir kısmını verdiği ve tamamıyla orijinal bir hüviyet kazandığı mâlumdur. İşte Kadı Burhâneddin, taklitle başlayan bu edebiyatın müessislerinden birisi olmasına rağmen, kendisi bir takliti olmamış, şiirlerinde yer alan duygu ve düşüncelerinde, görüşlerinde, daha çok şahsî olabilmenin yolunu bulmuştur.

Hayatı, şahsiyeti ve değeri yönünden ikinci bir benzeri bulunmayan bu mümtaz şairimizin, edebî şahsiyeti ve san'ati hakkında, müsâmahalarınıza sığınarak, kısaca birkaç noktayı arz etmek istiyorum:

Zamanının Türkçesini, pek mükemmel bir şekilde kullanan Kadı Burhâneddin'in, her şeyden önce, edebî san'atlara düşkün bir şâir olduğunu görüyoruz. Onun en çok rağbet ettiği san'at, cınastır diyebiliriz. O sâdece, bilindiği şekilde, ikili cınastır yapmaması, bir kelime veyâ terkibin üç, dört mânâsı varsa, imkânâ göre, hemen üçlü, dörtlü cınastır yapmak fırsatını kaçırmamıştır. Cınastır başka, Onun, şiirlerinde, mürâat-ı nazir, ihâm-ı tenâsüb, aks, hüsn-i ta'lil, teşbih, istiâre, mecâz-ı mürsel gibi çeşitli san'atlara baş vurmuş olduğuna şahit oluyoruz.

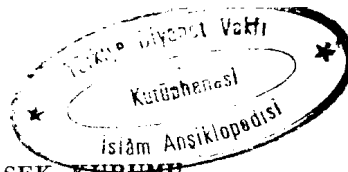
(1) Prof. Dr. Köprülü-zâde M. Fuad, Divân-ı Fuzulî, Önsöz, s:9; İst. 1924

(2) Prof. Dr. Muharrem Ergin, Kadı Burhâneddin Divânı, s:III - IV, ist. 1980

Bu medreselerden ilk altısı Seyyid Burhâneddin zamanında mevcut olup, tebâbet, ilâhiyat, edebiyat ve hukukî ilimler okutuluyordu. Kayseri ilim âleminde "Makarr-ı Ulema : Âlimlerin beşiği" olarak anılıyordu. Nitekim Kayserinin bu özelliğinden dolayı Seyyid Burhâneddin buraya yerleşmiş, Hunat Hatun Medresesinde bir müddet müderrislik yapmış, aynı zamanda bir mescidde namaz kıldırarak zaman zaman da Camii Kebir'de vaaz vermiştir. (36)

- (1) Cahen s. 150
- (2) Zekeriya el Kazvîni (Ölüm: Bağdat M/1283) Aşar'ül-Bilâd, Beyrut 1960 s. 553 - 554
- (3) Zekeriya el Kazvîni, Aşar'ü Bilad, s. 553-554
- (4) Bahsi geçen bölge "Selime" civarında olup, buradaki peribacaları heykellere benzetilmiştir.
- (5) İbn Sadi (Ölm. M/1274) Kitâb Bastu'al Arz, Tatuhan 1958 s. 119
- (6) Doç. Dr. Tuncer Baykara, Türkiye Selçukluları devrinde Konya, Ank. 1985, s. 44
- (7) Köprülü, Osmanlı Devletinin Kuruluşu s. 110 Ank. 1972-Cahen s. 190
- (8) Cahen s. 254
- (9) Prof. Dr. Faruk Sümer, Yabanlu Pazarı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İst. 1985 s. 83-84
- (10) Kazvîni s. 554 - Hamdullah Müstevfî, Nüshet'ül Kulub, Leyden 1915 s. 98 (Bu müellif İlhânî Devletinin Maliye Nazırı olup, eserini M/1330-1333 tarihlerinde yazmıştır.)
- (11) Evliya Çelebi Sey. s. 73
- (12) Asib Dağı muhtemelen Ali Dağı'dır.
- (13) Kalkaşandî, Şubhâlâşâfi Kitabat al inşâ Kahire 1913, c. 13, s. 138 Ord. Prof. Şerafeddin Yaltkaya, Yedi Aski İst. 1985 s. 7 C.L. Huart. İ.A C : 5/II s. 988
- (14) Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İst. 1971, s. 374
- (15) Cahen s. 211
- (16) Prof. Dr. Faruk Sümer, Yabanlu Pazarı, s. 86
- (17) Evliya Çelebi Seyyahatnamesi, s. 68
- (18) Cahen s. 191
- (19) Doç. Dr. Tuncer Baykara, Türkiye Selçuklularında İdari Birim, Vakıflar Dergisi XIX, s 58 Ank. 1985 - Prof. Dr. Osman Turan, Sel. Zum Tüm s. 471
- (20) Prof. Dr. Faruk Sümer, Türk Dünyası Ar. Nisan/1985 Sh. 18
- (21) İbni Bibi, Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi, Çev. M. Nuri Gençosman, F.N. Uzluk, Ank. 1941 s. 220
- (22) Ali Sevim, Biyografilerle Selçuklular Tarihi, İbnü'l Adîm, Bugyetü'l Talep fi Tarihi Halep T.T.K. Ank. 1982 s. IV.
- (23) Prof. Claude Cahen, Anadoluda Türkler İst. 1984 s. 193
- (24) Doç. Dr. Yaşar Yücel, Kadı Burhâneddin Ahmed ve Devleti, Ank. 1970 Sh. 15, İ.h. Uzunçarşılı, i.a. Cilt : 4 Sh. 162, İst. 1977
- (25) İbrahim Cevriye Artuk, İstanbul Arkeoloji Müzeleri teşhirdeki İslâmî Sikkeler Kataloğu, c. 1, S. L, İst. 1970
- (26) Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti İst. 1969, s. 285
- (27) Prof. Dr. Süheyl Ünver, Selçuklu Tebabeti, Ank. 1940, s. 100
- (28) Ord. Prof. Dr. Kazım İsmail Gürkan, Selçuklu Hastahaneleri, Malazgirt Armağanı, T.T.K. Ankara, 1972 s. 40
- (29) Gürkan s. 30
- (30) Doç. Dr. Rafet Yınanç, Kayseri ve Sivas Darüşşifalarının Vakıfları, Belleten, Ank. 1985 sh. 189-190
- (31) Prof. Dr. Aslan Terzioğlu, Selçuklu Tıp Merkezleri ve Av tebabatene tesirleri, Kayseri Üh. Gevher Nesibe Bilim Haftası ve Tıp Günleri Kayseri 1982, s. 73
- (32) Terzioğlu s. 73
- (33) Sevim, s. 192
- (34) Sevim, s. 193-Profl. Dr. Afet İnan, Belleten C. XXI, sayı : 81-84, s. 221.
- (35) Prof. Dr. Albert Gabriel, Kayseri Türk Anıtları, s: 67
Metin Sözen, Anadolu Medreseleri, s : 18 İst. 1970
- (36) Abdullah Satoğlu, Mevlana'nın Hocası Seyid Burhâneddin, Kayseri s : 25

HALİT ERKİLETLİOĞLU
(SERBEST DİŞ HEKİMİ - KAYSERİ)

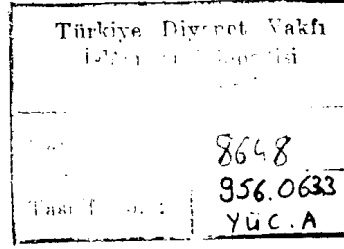
Kadı Burhaneddin
36-239

ANADOLU BEYLİKLERİ HAKKINDA ARAŞTIRMALAR

ERETNA DEVLETİ
KADI BURHANEDDİN AHMED
VE DEVLETİ
MUTAHHARTEN
VE ERZİNCAN EMİRLİĞİ

II

Prof. Dr. YAŞAR YÜCEL

TÜRK TARİH KURUMU BASİMEVİ — ANKARA
1989

BİRİNCİ KISIM

KADI BURHANEDDİN AHMED'İN YETİŞMESİ VE
YÜKSELİŞİ

I

1) Kadı Burhaneddin Ahmed'in Ailesi

Bilindiği üzere *Karanbük* başarısı (1343) ve bunu takiben *Çobanlı* Şeyh Hasan'ın ölümünden sonra istiklâlini ilân eden Eretna'nın kurduğu beyliğin kuvvetten düşmesi sonucu idareyi ele alan ve kendi adıyla anılan devleti kuran Kadı Burhaneddin, 745 Ramazan/Ocak 1345'te *Kayseri*'de dünyaya gelmiştir¹. *Kayseri* kadılığını bir çeşit irsi bir makam olarak işgal etmiş olan ailesinin menşei ve oynadığı rol hakkında devrin kaynaklarında oldukça geniş bilgi bulunmaktadır. Babası *Kayseri* kadısı Şemseddin Mehmed olup *Bezm u Rezm* müellifine göre *Oğuzların Salur* boyundan gelmektedir². XVI. asra ait tahrir defterlerinde *Sivas* bölgesinde *Salur* adını taşıyan bir oymağın mevcudiyeti³ müellifin yukarıdaki ifadesini teyid etmektedir. Nihayet ailesinin geldiği yer olan *Harezm*'de *Türkmenler* arasında ehemmiyetli bir mevkie sahip olacak derecede *Salurlar*'dan bir şubenin bulunması da⁴ aynı iddiayı doğrulayan bir delil olarak gösterilebilir. Bugün, *Ulu Yörük* ulusunun, *Sivas* bölgesinin iskânına kuvvetli bir şekilde iştirak ettiğini yer adlarına dayanarak söyleyebilecek durumdayız⁵.

¹ Bk. Aziz b. Ardaşir-i Astarâbâdi, *Bezm u Rezm*, Kilisli Rifat nşr., İstanbul 1928, « Milad Hamayon Bifirozi ve Behrozi Talat Şeharâh el-Mibarak Rıfhan Dert Brkâh fi Sete Xms v. aricin v. Seme'âte) Bmdine' Qısvrîe Bud » (s. 47).

² *Bezm u Rezm*, s. 42. « ... سالور ... »

³ XVI. asra ait Tahrir defterlerinde Ak Salur diye yazılmıştır. Msl. bk. Baş. Bak. Arş. nr. 24, vrk. 93 b, 318 a. Krş. Faruk Sümer, Osmanlı Devrinde Anadolu'da Yaşayan Bazı Üç - Oklu Oğuz Boylarına mensup Teşekküller, İFM, XI/1-4 (1949/50) s. 453 v.d. Ayrıca bk. aynı müellifin (*Oğuzlar*, Ankara 1967) adlı eserinin sonuna ilave edilmiş yer adları listesi; Fuad Köprülü, Anadolu Beylikleri Tarihine Ait Notlar, TM II (1926) s. 1. v. d.; N. Nihal, Anadolu'da Türklere Ait Yer İsimleri, TM II (1929) s. 243 v. d.

⁴ Bk. Fuad Köprülü, *Salur* madd, EI.

⁵ Bu adı taşıyan yerler için bk. Tahrir Defteri, Baş. Bak. Arş. nr. 79, s. 574, 611, 615. Krş. yuk. not 3'te gösterilen yerler.

Dr. Elizabeth A. Zachariadou

Bayezid I
Kadi Burhaneddin

Romania and the Turks (c.1300-c.1500)

IV Manuel II Palaeologus
on the Strife Between Bāyezīd
and Kādī Burhān al-Dīn Aḥmad

471-481

*Bulletin of the School of Oriental
and African Studies XVIII.*
London, 1980

VARIORUM REPRINTS
London 1985

III

358

- Bryer, *Türkmens*: A. Bryer, *Greeks and Türkmens: The Pontic Exception*, Dumbarton Oaks Papers 29 (1975) 113-149.
- Cahen, *Turkey*: Cl. Cahen, *Pre-Ottoman Turkey*, trans. J. Jones-Williams, London 1968.
- Clavijo: Fr. López Estrada, *Embajada a Tamorlán, Estudio y edición de un manuscrito del siglo XV*, Nueva Colección de Libros Raros o Curiosos, v. I, Madrid 1943.
- Fontes: A. Papadopoulos-Kerameus, *Fontes Historiae Imperii Trapezuntini I*, réimpression Hakkert, Amsterdam 1965.
- Giesecke: H. H. Giesecke, *Das Werk des 'Aziz Ibn Ardašir Astarābādī, Eine Quelle zur Geschichte des Spätmittelalters in Kleinasien*, Sammlung Orientalistischer Arbeiten, 2. Heft, Leipzig 1940.
- Hor. *Trap.*: Sp. Lampros, *Τραπεζουντιακὸν Ὁροσκοπίον τοῦ ἔτους 1336*, Νέος Ἑλληνομνήμων 13 (1916) 33-50.
- Ibn Battuta: H. A. Gibb, *The Travels of Ibn Battuta a. d. 1325-1354*, v. II, Cambridge 1962.
- Libadenos: O. Lampsides, *Ἀνδρέου Λιβαδηνοῦ Βίος καὶ Ἔργα*, Ἀρχαῖον Πόντου, Παράρτημα 7, Athens 1975.
- Oğuz, *Taceddin oğulları*: M. Oğuz, *Taceddin oğulları*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 6 (1948) 469-487.
- Panaretos: O. Lampsides, *Μιχαὴλ τοῦ Παναρέτου περὶ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν, Εἰσαγωγή-Ἐκδόσεις-Σχόλια*, Ποντικαὶ Ἔρευναι 2, Athens 1958.
- Sümer, *Karakoyunlular*: F. Sümer, *Karakoyunlular*, v. I, Ankara 1967, Türk Tarih Kurumu, s. VII, nr. 49.
- Sümer, *Moğollar*: F. Sümer, *Anadolu'da Moğollar*, Selçuklu Araştırmaları Dergisi 1 (1969) 1-147.
- Takvimler: O. Turan, *Istanbul'un fethinden önce yazılmış Tarihi Takvimler*, Türk Tarih Kurumu, s. XI, nr. 7, Ankara 1954.
- Turan, *Selçuklular*: O. Turan, *Selçuklular zamanında Türkiye, Siyasi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye*, İstanbul 1971.
- Yücel, *Araştırmalar I*: Y. Yücel, *XIV-XV yüzyıllar Türkiye tarihi hakkında araştırmalar*, Belleten 35 (1971) 665-719.
- Yücel, *Araştırmalar II*: Y. Yücel, *XIV-XV yüzyıllar Türkiye tarihi hakkında araştırmalar*, Belleten 37 (1973) 159-190.
- Yücel, *Burhaneddin*: Y. Yücel, *Kadi Burhaneddin Ahmed ve devleti (1344-1398)*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya 201, Ankara 1970.

IV

MANUEL II-PALAEOLOGOS ON THE STRIFE BETWEEN BĀYEZĪD I AND KĀDĪ BURHĀN AL-DĪN AḤMAD

The letters of the Byzantine emperor Manuel II Palaeologos, studied and exploited by Byzantinists since they were published for the first time by E. Legrand in 1893, are now available in a new edition by G. Dennis, in which they are translated, accompanied by the appropriate comments and, in most cases, accurately dated.¹ These letters constitute a most valuable contemporary source for the years 1382-1417 because they help to fill one part of the much deplored 'gap' in Byzantine historiography. Moreover, they include evidence which sheds light on some details of early Ottoman history, as will appear from the following analysis of Manuel's material dealing with the conflict between the sultan Bāyezīd I and the ruler of Sivas, Kādī Burhān al-Dīn Aḥmad in 1391.

Manuel II participated in the military campaigns of that year as a vassal of the Ottoman sultan,² and while in the Ottoman camp he wrote eight letters to various personages in the palace circle. These letters, included in the new edition under the numbers 14-21,³ contain information about the progress of the campaigns which can, *a priori*, be considered reliable and impartial: the Byzantine emperor was in the sultan's company⁴ and was an eye-witness of the events, but, as his own writings reveal, he was not emotionally involved. As to Manuel's intention when he wrote those letters, one can venture a guess. It is reasonable to suppose that this refined scholar, with his thorough classical and theological education, chose, in the midst of the hardships of the campaign, to devote his rare free and quiet hours to the composition of elaborate letters in which to give expression to his feelings: his unhappiness at serving in the army of his enemies, his consternation at the slaughter that he was witnessing, and his sorrow at being cut off from any contact with 'education and refinement'. Nevertheless, one may assume that Manuel's letters also served the further purpose of informing his people and his allies, the Venetians, about the events in progress. There cannot be any doubt that both Constantinopolitans and Venetians were eager to know the sultan's movements—and it may be recalled that Demetrios Kydones, to whom most of the letters were addressed, was a Byzantine of Venetian citizenship.⁵ Thus the letters to be examined acquire even more value as a source.

These eight letters of Manuel II, preserved in an autograph, do not bear a date. Nevertheless one can be fairly certain that they were composed during the second half of the year 1391, for it is known that the Emperor left his capital on 8 June of that year to join the Ottoman army and that he was back early in January 1392. The possibility that the letters were composed in the

¹ G. T. Dennis, *The letters of Manuel II Palaeologus: text, translation and notes*, Dumbarton Oaks Texts IV, Corpus Fontium Historiae Byzantinae, vol. VIII, Washington, 1977 (hereafter: Dennis, *Letters*).

² J. W. Barker, *Manuel II Palaeologus (1391-1425): a study in late Byzantine statesmanship*, New Brunswick-New Jersey, 1969, 84-98. For a better understanding of the Ottoman history of those years, see the review by H. Inalcik, in *Archivum Ottomanicum*, III, 1971, 272-85.

³ Dennis, *Letters*, 36-63.

⁴ It is worth mentioning that Manuel's letter 16 finishes as follows: 'I can all but make out the messengers inviting us to go off to the ruler [i.e. Bāyezīd]. I suppose he again wants to drink a few toasts before dinner and to force us to fill ourselves with wine from his varied collection of golden bowls and cups. He thinks that these will assuage the depression caused by what we have been writing about ...' (Dennis, *Letters*, 48).

⁵ See R. Loenertz, 'Démétrios Cydonés, citoyen de Venise', in *Echos d'Orient*, xxxvii, 1938, 125-6; cf. Dennis, *Letters*, xxxix.

Manuscript = 3946210 JP/2024/10/21

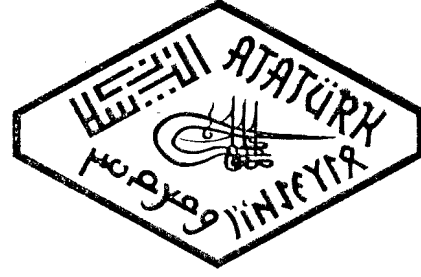
- Kadı Burhaneddin

28 EYLÜL 1991

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

EDEBİYAT FAKÜLTESİ

Türkiyat Araştırma Merkezi

BEŞİNCİ
MİLLETLER ARASI
TÜRKOLOJİ KONGRESİ
İstanbul, 23-28 Eylül 1985

Tebliğler

I. TÜRK DİLİ

cilt 1

EDEBİYAT FAKÜLTESİ BASİMEVİ
İSTANBUL — 1985

KADI BURHANETTİN «DİVAN»INDA ESKİ
KELİMELER VE YENİ KELİME YAPIMI

V.I. ASLANOV

Kadı Burhanettin'in 1393'ncü yılda kopya edilmiş «Divan»ı türk dillerinin XIV. yüzyılda yazılmış bütün öteki anıtlarından hem kelime kadrosu, hem de sescil ve gramer biçimlerinin çoğulluğu ve çeşitliliği ile farklıyor. Kendi çağında Yakın ve Orta Doğu'da mevcut olan şiir şekillerinin tüm ayırıcı cihetlerini mükemmel bilen şairin aruzla yazılmış gazel, tuyuk ve rübailerinden mürekkep olan «Divan»ında klâsik arap ve fars şiirinin taleplerine uygun biçimde bütün sanat duruşları ve şiir ibareleri özgün bir şekilde in'ikas etmiştir. Aynı zamanda şiir üslûplarının, imaların, aliterasyon nevlerin, anlamdaş, sestesh ve ters anlamlı sözlerin öyle kullanış yollarına rastlıyoruz ki, (ötekilerinde bunlar yok ve) yalnız Burhanettin'in kendisine, kendi şiir tehayülünün üzerine aittir. Çok vakit K. Burhanettin aruz vezninde açık janr olan orta çağ gazelinin söz ve tâbirden kullanış haddini genişletiyor, zengin halk dili hazinesinden yararlanan şair şiir deyimleriyle geçim deyimini arasındaki sınırı uçuruyor, şiir deyimini geçim deyimine zenginleştiriyor, şiir dili ile canlı konuşuk dili arasında dayanıklı köprü yaratıyor. Şair dile o kadar iyi belet olmuştur ki, onun gazel ve tuyuklarını her defa okudukça onlarda yeni mâna ve konu bulmak oluyor. Şairin beyitlerinde şiir sözdizimini öyle meharetle kurulmuştur ki, beyit ve mısraları yaratan söz ve sözbirleşmeleri sözlüklerde olduğu gibi çokanlamlıdır, her şairane sûret çeşitli hissler ve duygular yaratıyor. Kadı Burhanettin «Divan»ındaki sûretler dizini ile onun kelimeleri arasında bir vahdet vardır. Şairin poetik suretleri gerçek hayattan alındığı gibi onları yaratan sözler de canlı halk dilinden alınmıştır. Debdebeli söz ve tâbirlerin kullanılmasını talep eden ve orta çağlarda alı üslûbun ürünü zannedilen gazel ve rübailere şair sadece geçim sözlerini «Kaba, ipsiz, sapsız sözleri» gözü yılmadan getiriyor. Bütün bunlar şairin şiir pınarının suyunu berrak, mısralarının halk şiir yaratıcılığıyla, ruhuyla nasıl ilgili olduğunu gösteriyor. Canlı dil ile, geçimle ilgili kelimeler şair şiirinin sıkletini artırıyor, belâgati uzak ediyor, şiire halkilik ruhu ve diriliği getiriyor.

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

181400

MADE İZMİR ÜNİVERSİTESİ
SONRA GELEN DOKÜMAN

25 EKİM 2008

**KADI BURHÂNEDDİN'İN TERCİHU'T-TAVZÎH İSİMLİ
ESERİNİN TAHKİKİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Doktora Tezi

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	181400
Tas. No:	207.501 DİN.K

EMİNE NUREFŞAN DİNÇ

Danışman: PROF.DR. FAHRETTİN ATAR

İstanbul, 2008

I. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri

25-26 Mayıs 2006
Mehmet Akif Ersoy Salonu
Beytepe/Ankara

Yayına Hazırlayanlar:

Yunus KOÇ
Serdar SAĞLAM
Cahit GELEKÇİ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	165903
Tas. No:	3012 956 TÜR.A

ISBN 978 - 975 - 491 - 239 - 5

Ankara [t.y.]

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Kadı Burhaneddin (110077)

Kadı Burhaneddin'in Şiirlerinde Cinasın Yeri

Cafer MUM*

Edebiyat tarihimizde, cinas sanatının kendi kişisel üslûplarında belirleyici ve ayırt edici bir unsur olarak yer aldığı bazı şairler vardır. Bu şairlerin en önemlilerinden biri de XIV. yüzyıl şairlerimizden Kadı Burhaneddin (ö. 1398)'dir. Onun şiirlerinde cinas, herhangi bir edebî sanat düzeyinde değil, kendi üslûbunda belirleyici ve ayırt edici bir unsur olarak yer almaktadır. Bu bildirimizde, şairin ilk 500 şiirinden hareketle onun cinas sanatına ne kadar düşkün bir şahsiyet olduğunu ortaya koymaya çalışacağız. Bildirimizde önce cinas çeşitlerini Kadı Burhaneddin'den seçtiğimiz örneklerle açıklayacağız; daha sonra ise, söz konusu 500 şiirdeki cinasları inceleme sonucu ulaştığımız verileri sizlerle paylaşmaya çalışacağız. Fakat konuya girmeden önce, Kadı Burhaneddin'in şiirlerindeki cinaslar üzerinde çalışmam konusunda tavsiye ve teşvikte bulunmak suretiyle, bu çalışmamın oluşmasına vesile olan Prof. Dr. Cem Dilçin hocamıza huzurlarınızda teşekkür etmek istiyorum.

Bilindiği üzere cinas sanatı, şiirin mûsikî unsurlarından biri olarak kabul edilir (Şemîsâ 1374a: 153; 1374b: 39). Hemen her belâgat kitabında cinas sanatına geniş yer verilir; bu sanatın tanım ve tasnifi yapılırken, değişik şairlerden konu ile ilgili örnekler de zikredilir.

En genel anlamda, "iki lafzın anlamları ayrı olduğu hâlde telaffuz veya yazı bakımından birbirine benzer olması" (Muallim Nâcî 1307: 341) şeklinde tarif edilmesi mümkün olan cinasın biri ses, diğeri ise anlam olmak üzere iki ayrı yönü vardır. Cinas, sözde belli bir mûsikîyi oluşturmanın yanı sıra, aynı lafızlara farklı anlamlar yükleyerek kişiyi hem zihnî bir faaliyetin içine çeker, hem de onun muhayyilesini genişletir. Bunlar ise, sanat ve estetiği ortaya çıkaran faktörlerdir. Çünkü söz, güzellik ve gücünü iki şeyden

* Dr., İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

T.D.K.

C. II. 19

R. Kurban

Kadi Burhaneddin

KADI BURHANETTİN DİVANI

I

TIPKIBASIM

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Kültür Varlıkları ve Anıtları Genel Müdürlüğü	
Derece	19794
Tasnif No	T211.214 KAD. K

1943

ALÂEDDİN KIRAL BASIMEVİ

İstanbul

KADI BÜRHÂNEDDİN'İN ŞİİRLERİNDE HAYATI İLE İLGİLİ UNSURLAR

Doç. Dr. N. Pekolcay

Kadı Bürhaneddin'in hayatının değişik bir akışı mevcuttur. Bu sebeple de şiirlerinde değişik yönler bulunmaktadır. Şiirlerindeki husûsiyetler, yaşadığı süre içindeki hâdiseler yönünde tâkibedilirse, kişiliği ve şâirliği daha belirli bir şekilde ortaya konulabilir. Bu da, iki kısım içinde nisbeten kolay anlaşılır bir durum göstermektedir:

1. Teknik yön;
2. İç örgü veya muhtevâ.

1. Kadı Bürhaneddin'in şiirlerinde kullandığı değişik tekniği incelemeye girmeden önce, onun hayatındaki değişik safhaları gözden geçirmekte fayda vardır.

745 (1345)'te Kayseri'de doğduğu ve Oğuzların Salur boyundan Kayseri kadısı Şemseddin Mehmed'in oğlu olduğu bilinmektedir. Salur oymağından halk topluluklarının Sivas civarında ve Hârizm'de mevcudiyetlerinden XIV. yüzyıl kaynakları bahsettiğine, Kadı Bürhaneddin'in de Divan'ında atalarının Anadolu'ya yerleştiklerine dâir kayıtlar bulunduğu göre, cediti itibâriyle de Sivas'lı sayabileceğimiz Kadı Bürhâneddin'in babası hakkında geniş bilgimiz yoktur. Annesinin, Selçuklulardan ileri gelen bir şahsiyetin, Celâleddin Mahmud Müstevfi'nin oğlu Abdullah Çelebi'nin kızı olduğu bildirilmektedir. Fakat, Bürhâneddin çok küçükken annesini kaybettiğine göre, onun üzerinde annesinin te'sirinden bahsedilemez gibi görünüyor.

Kadı Bürhâneddin'in babası kültürlü bir çevrede yetişmiştir. Babasının babasının Eretna beyliğinin bânisi Alâeddin Eretna zamanındaki Kayseri vâililiği sırasında Eretna beyliği ile Memlûkler arasında elçilik ettiği de kaydediliyor. Kaynakların verdiği bilgi kısmen de doğru olsa, kadılık makamını işgal etmiş kişiler Kadı Bür-

Çün Melik Enter, buyurdu berki er
Hemleqıldı Verqeye ol pür hüner.

Urdu bir zerb, Verqe öldürdü anı,
Dedi şaha ki, mübârizin qanı..

Hemle qıldı bir dexi, ânu daxı,
öldürübən cânuna urdu dağı...

Müxteser qıl, etme qisse-yi dirâz,
Qırq mübâriz öldürür ol serfirâz...

Zerb ü âsâyiş uruldu döndüler,
İki leşker atden enib qondular.

Qarşu geldi Verqeye ol dem vezîr,
Döşedi atı ayağına herîr...

Şehre girib qapuları yaptılar,
Verqe önünde qamû yer öpdüler.

Çün seraya girdiler, oturdular.
Verqe üçün bezm-i işret qurdular.

Bunlar anda zövq içinde şâdükâm,
Tışrakilerde ne nitq ü ne kelâm.

Cümlesi dembeste qaldılar bixeber,
Bilmediler kimdürür ol şîr ü ner.

İki leşker qıldı ârâm ol gece,
Erte atlandı çerî ucdan-uca.

Yan yana sef dutubanı durdular,
Zerb üçün kûs u neğâre urdular.

Verqe meydâne girir ol gün dexi,
Öldürür yetmiş behâdır, ey efi.

Enter aydur: -Tebl ü âsâyiş urun,
Bu gece bir pehlevan istek bulun.

Erlik ile ol buna qarşu dura,
Endirecek gürzü ferqine ura.

Tebl ü âsâyiş uruldu, ol çerî
Geri döndü çadırına her biri.

Verqeyi izzet ile getirdiler.

Melik Enter güçlü bir yiğide meydana çıkması, için
emir verdi: O hünerli savaşı, Varaka'ya hamle etti.

Varaka bir darbe vururak onu öldürdü. Şaha
"Fani başka savaştın?" dedi.

Birisi daha hamle etti, Varaka onu da öldürerek ca-
nını dağladı.

Hikâyeyi uzatmayıp özetleyelim. O yiğit Varaka,
kırk savaştıyı öldürdü.

Barış davulu vuruldu, geri döndüler. İki ordu
attan inerek konakladı.

O zaman vezir Varaka'nın yanına geldi: Atınun
ayakları altına ipekler döşedi.

Şehre girip kapıları tamir ettiler. Hepsi Varaka'nın
önünde yeri öptüler.

Saraya girip oturdular ve Varaka için eğlence mec-
lisi kurdular.

Bunlar orada neşe ve mutluluk içinde eğlenirken
dışandakilerde ne bir ses, ne soluk vardı.

Hepsi olandan habersiz susmuşlardır. O erkek as-
lanın kim olduğunu bilemediler.

O gece iki ordu da dinlendi. Ertesi gün askerler
baştan başa atlandı.

Saf tutarak yan yana durdular. Savaş için kôs ve
boru çaldılar.

O gün de Varaka meydana çıkıp yetmiş yiğit daha
öldürdü.

Melik Enter: "Barış davulunu çalın. Bu gece istekli
bir savaşı bulun.

Yiğitlikte buna karşı durabilsin ve gürzünü in-
dirince başına vurabilsin" dedi.

Barış davulu vuruldu. Askerlerin hepsi çadırlarına
döndü.

Varaka'yı şerefle getirdiler.

Kadı Burhaneddin

(1344 - 1398)

Görkemli şair Kadı Burhaneddin Ahmed, Oğuzların Salur boyundan gelmektedir. Baba tarafı kadı neslidir. Annesi ise devlet adamı Abdullah Çelebi'nin kızıdır. Kadı Burhaneddin, daha çocukluğunda yüksek bilgiler tahsil etmiş; kadı, naip ve hükümdar olarak tanınmıştır. Emir Timur'a karşı çıkmış ve on yedi yıllık hakimiyetini "barış ve savaşlarda" geçirmiştir. 1398 yılında Akkoyunlu hükümdarı Kara Yoluk Osman Bey tarafından öldürülmüştür.

Kadı Burhaneddin, Azerbaycan Edebiyatı tarihinde ana dilinde yazdığı divanı günümüze kadar ulaşan ilk şairdir. O'nun divanının kopyası, daha şairin sağlığında 1393 yılında çıkarılmıştır. Divan, 608 sayfadır. Gazellerde mahlas yoktur ve divan da elifba sırasıyla tertip edilmemiştir. Divanda 319 gazel, 20 rubai, 108 tuyug ve birkaç da müfret bulunmaktadır. Tuyug şeklinde ilk şiir yazanın Kadı Burhaneddin olduğu da dikkat çekicidir.

Kadı Burhaneddin'in şiirleri dünyevi ve beşerî duygularla yazılmış güzel ve orijinal eserlerdir. Bu şiirler Azeri Türkçesi nazım geleneğinin ilk örnekleri olsa bile, muhteva ve sanat değerleriyle ön plana çıkmaktadır. Divanın dili de çok sade, açık, tabii ve tazedir. Bu şiirlerde aksini bulan Terekeme saflığı ve samimiyeti, daha da ilgi çekicidir.

Azerbaycan Edebiyatında ilk şair ve hükümdar sayılan Kadı Burhaneddin, kahramanlık şarkıları yaratmış, mertliği, yiğitliği, savaşçılığı tebliğ etmiştir. Onun lirik kahramanı; erdemli, cesur ve hünerli bir insan tipidir. Sevgi duygularıyla sevilen bu âşık, aynı zamanda kahramanlık gösteren, kılıç çekip mutluluğuna yol açabilen bir yiğittir.

Kadı Burhaneddin'in eserleri, edebî dil tarihi için de zengin malzemeler ihtiva etmektedir. Onun şiirleri, kendinden sonra gelen Nesimi, Hatai ve Fuzûlî'nin sanat anlayışına da tesir etmiştir.

Qazeller

I

Nigârîne, bu gözlerden nesibi qanı üşşâqun,
Ki, her dem leblerün için dökülür qanı üşşâqun.

Müberqe oluben, şâhâ, nühüfte qıla hüsnüni,
Nevâsı, râstı yoxdur meger ki, canı üşşâqun.

Ey eşsiz güzel! Senin bu gözlerinden âşıkların
alacağı pay hani? Öyle ki her zaman senin du-
dakların için âşıkların kanı dökülür.

Ey güzellerin şahı! "Uşşak"ın canı, madem ki ne-
vası ve râstı yoktur, mübarka olunca güzelliğini
gizlemelidir. (Bu beyitteki mübarka, neva, rast
ve uşşak kelimeleri musikide makamları ifade
etmektedir.)

15 TEMMUZ 1995

“Ölülerin İlk Temaşası” makalesi bu bakımından ayrıca kayda değerdir.

“Sabir Birgün” kitabının redaktörü Elçin, yazdığı “Halka Hizmet Azmi İma...” adlı ön sözde Abbas Zamanov’un çok cihetli ilmî pedagoji faaliyetinin, içtimai hizmetlerinin şahsiyetini belirten başlıca cihetleri, her bir işte vatandaşlık ihtirasını samimi çizgilerle ifade etmiş, onun edebî portrelerini yaratılmıştır. Bu portrenin esasını Abbas muallime has olan “hayat aşkı” teşkil etmektedir. “Abbas muallim için hayat edebiyat demektir, halkın manevî servetinin keşiyinde dayanmak, halkı sevmek demektir.

A. Zamanov’un yaratıcılığında gazetecilik faaliyeti de önemli yer tutar. 1930 yıllarda “Genc İşçi” gazetesinden başlayan bu yol ömrünün sonuna dek devam etmiştir. Özellikle 1941-1945 yıllarında, savaş devrinde o, Zakafkaziye, Şimali Kafkaz, Kırım, 4. Ukrayna cephelerinde ordü gazetelerinde çalışmıştır. O, Azerbaycan askerlerinin kahramanlık ve reşadetinden bahs eden bir kaç yazıların müellifi olarak tanınır.

Azerneşr’in 1986 yılında “Cephe Defterinden” adlı kitabında, bu yazıların bir kısmını toplamıştır.

A. Zamanov hem de faal ziyalı mevkisi ile seçilen bir vatandaş alim idi. 1960 yılın önllerinde Ermeni fitnekârlarının Azerbaycan’dan arazi iddiaları ileri sürdükleri, eski Türk yurdu Nahçıvan’ı ve Karabağ’ı Ermenistan’a vermek talebi olduğunda onlara ilk ciddi cevap veren Abbas Zamanov olmuştur.

Onlarla genc alime yardım eden, onlarla unutulmuş yazarın sırlarını meydana çıkararak ve bastırarak, mahsusi Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti’nin kurucusu M. Emin Resulzâde’nin kabrini ziyaret etmek için Ankara’ya giden, merhum atayurdu Novhani’dan aldığı toprağı ve çiçekleri onun mezarının üzerine serpen da A. Zamanov’dur.

A. Zamanov manalı bir ömür yaşamış, çok cihetli yaratıcılığı ve hizmetleri ile büyük hürmet kazanmıştır. Ünlü âlim 1993 yılı Nisan ayının 1’inde Bakü’de dünyasını değiştirmiş ve fahri hiyabanda defn olunmuştur.

Haz. Metin ÖZARSLAN
Özkuş ÇOBANOĞLU

Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı: folkloristik.

Ankara 1998, s. 7-9. DN: 61308

BİZİ YANILTANLAR: 1. KÂTİPLER

Prof. Dr. Metin AKAR*

Kalem olsun eli ol kâtib-i bed-tahrîrîn
Fuzûli

Bizleri, yani Türkolojiyle uğraşanları hükümlerinde yaniltan birtakım insanlar var. Bunların başında metotsuz edebiyat tarihçiliği yapanlar, onların verdiği bilgilere hiçbir eleştiri yapmadan tâbi olan ve hükümlerini bu zevatin verdiği yanlış tarihler üzerine kuran dilciler, metinleri yanlış okuyan araştırmacılar, tashihsiz kitap basanlar ve orijinal metinlerle sorumsuzca oynayan bilgili veya bilgisiz kâtipler gelmektedir. Bu zümrelerin her biri ayrı ayrı ele alınıp, bizleri hangi alanlarda ve ne derecede yaniltıkları ortaya konulup, bilim hayatına yeni ayak basan genç araştırmacıların dikkatleri çarpıcı şekilde çekilmeli, doğru yollar gösterilmelidir. Aksi taktirde yanlışlıklar yeni yanlışlıkları doğuracak, cehalet katmerli hâle gelecektir.

Bizi yaniltanların en tehlikelileri galiba *kâtipler zümresidir*. Kâtiplerin açtığı zararı ruhunun derinliklerinde hisseden Fuzûli’nin “kâtib-i bed-tahrîr”lerden nasıl acı acı şikâyet ettiğini bilmeyenimiz kalmadı. *Su Kasidesi Şerhi*¹ adlı kitabımızı yazarken 20. beyitte bir “nun”un eksik olduğunu tahmin etmiş ve üç aylık bir taramadan sonra aradığımızı bulmuş ve Fuzûli’nin meşhur kıt’asındaki endişelerinde ne kadar haklı olduğuna “ayne’l-yakîn” şahit olmuştuk. Merhum Fuzûli daha beterlerine rastlamamış olacak ki kâtiplerin sadece harf ve nokta unutan ve ekleyenlerinden yakınmaktadır. Acaba metni istediği şekle sokan, istediği kelimeyi çıkarıp istediği kelimeyi ekleyen, mısradaki kelimelerin yerlerini değiştiren, dili, vezni ve anlamı büsbütün bozan kâtiplere rastlasaydı neler söyler, neler yazardı?

Kâtiplerin başımıza ne gibi dertler açtığı konusunu ve işin vahamet derecesini daha iyi kavrayabilmemiz için Kadı Burhaneddin Divanı’ndan seçtiğimiz bir örneği vermek istiyoruz:

* Doğu Akdeniz Üniv. Fen ve Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı

¹ Metin Akar, *Su Kasidesi Şerhi*, Ankara, 1994.

Türk Dil ve Edebiyatı Dergisi, c.18, 1958 İstanbul
Makale 8-15 sayfaları arasındadır.

KADI BURHANEDDİN'DE TASAVVUF

(Bir gazelinin şerhi)

ALİ NİHAD TARLAN

Kadı Burhaneddin'in bir ilim ve devlet adamı olarak tarihe mal ettiği hayatı imkân nisbetinde malûmdur. Hayatının seyrini, tek taraflı olmasına rağmen, daha mufassal surette bize intikal ettiren *Bazm u Razm*¹ adlı eser ile de onun daha ziyade şahsî ve iç hayatına nüfuz edebiliyoruz. Bütün bunlar ilim âlemince meçhul değildir. Ben burada onun edebî hüviyetinin maalesef tamamıyla meçhul kalan bir hususiyetini bahis mevzuu edeceğim. Bu münasebetle de Türk divan edebiyatının mahiyetine dair bazı mühim meselelere kısaca temas edip geçeceğim.

Kadı Burhaneddin dış ve iç bakımından hakikaten büyük olan Divan'ında hemen münhasıran tasavvufî aşk ile olan ruhî alâkasını terennüm etmiştir. Onun sanatına dair şimdiye kadar yazılan çok kifayetsiz mütalâalarda bu esaslı nokta katiyyen nazar-ı itibara alınmamıştır. Ve böyle bir fikrî sisteme intikal edilmezse, divanın hemen manasız bir kelime ve hayal yığından ibaret kalacağı, nedense, düşünülmemiştir. Hakikî sevgilinin güzelliği, mecazî güzelliklerin daima zeminini teşkil ettiği için, birinden diğerine geçiş bazen o derece gayri-mahsus olur, ki hakikî üstat bir sanatkâr tarafından yazılan bir şiirin içindeki muayyen ıstılahları hallederek bunların gizledikleri düşüncelerin mantıkî insicamını takip etmek ile o sanatkârın asıl düşüncesine ulaşabiliriz.

Kadı Burhaneddin Ahmed Oğuzların Salur boyundandır. Beşinci batın cediti Anadolu'ya hicret etmiştir. Devrinin ileri gelen bir âlimi olan babasından ders görmüş ve küçük yaşta seyahate çıkarak İslâm âleminin Mısır, Şam, Halep gibi ilim merkezlerinde şöhretli âlimlerin halka-i tedrisinde bulunmuş ve zamanın hemen bütün bilgilerinde tema-

yüz ederek Anadolu'ya dönmüştür. Ruhî kültürü Anadolu muhitinde teessüs eden şair Burhaneddin XIV. asırda bu sahada bir sanat abidesi olarak yükselir. Garp türkçesinin müşterek edebî dili ile şiirlerini yazmıştır. Bununla beraber eserlerinde mahallî unsurlar çoktur ve Türk dilinin kıvraklığından ve nüanslarından hayli istifade etmiştir. İhtirash ruhunun feveranlarını taşıyan şiirleri tasavvufî aşk muvacehesindeki ruhî buhranlarını aksettirir. Bu fikir unsurunu o devrin henüz pek az ilerlemiş dili içine sığdırmağa çalıştığı için nazım tekniğinde zarurî olarak sakatlıklar meydana gelmiştir. Fakat bu, hiç bir zaman onun şanına bir nakise iras edemez. Bilâkis ne müşkülleri yendiğini göz önüne almak lâzımdır; o zaman ne muvaffakiyetli bir sanatkâr olduğu meydana çıkar. Aruz bakımından imale ve zihafarla dolu eseri müdek-kikleri bir az yormuş ve belki bazı peşin hükümlere sürüklemiş olacak, ki içine girmeğe lüzum görmemişler. Lâkin bu, yalnız Kadı Burhaneddin'e inhisar eden bir talihsizlik değildir. Bütün Türk divan edebiyatı şairleri aşağı yukarı bu derece talihsizdirler. Geniş hatlariyle muhtasar zikretmek icap ederse bu edebiyat üzerinde durulmayan noktalar şunlardır: 1. İç dokunuşu ve dahilî tenazuru; 2. Mazmun hususiyeti; 3. Şiirlerin tasavvufî alâkaları ve kullanılan ıstılahların şairlere göre manalandırılması; 4. Bu ıstılahların asırlar boyunca dünyevî ve âşikane mevzulara geçerken aldıkları şekiller.

Divan edebiyatı tamamen hususî karaktere sahip bir edebiyattır. Ve kendine has bir tahlil ve tetkik metodu vardır. Gerek fikir, gerek hayalin tamamıyeti bakımından kuvvetli bir insicam arzeden bu edebiyat muvacehesinde yine hususî bir düşünme tarzı icap etmektedir. Halbuki biz, kim bilir ne zamandan beri yerleşmiş bir anane ile, dokunuşu içinde türlü maharetlerle hudutları çizilen bir fikrin teressüm ettiği bir edebî mahsulü manadan mahrum, birbirinin aynı bir hayal ve kelime yığını halinde telâkki edip geçiyoruz. Üstat şairlerde birbirini takip eden beyitler tesadüfen böyle sıralanmış değildir. İnsana ait muhtelif güzellikler hiç bir mana gözetilmeden yan yana getirilmiş değillerdir. İnsan güzelliğinin muhtelif vasıflarının hususî manaları vardır. Burada zikir ve tavzihi çok uzun sürecek daha nice problemler vardır, ki henüz bunlara temas dahi edilmemiştir. Bu inceliklere nüfuz edebilmek için uzun mesai, çok alışkın ve bu edebiyatın jenisine girmiş bir görüş lâzımdır. Bu çok incelmış sanat şüphesiz bir tekâmülün mahsulüdür. Ben bunu esaslı bir şekilde evvelâ Fuzulî'de buldum. Ve ip uçlarını yakalamak üzere gerilere doğru uzandım. XV. asrın mühim simalarında bu tip bir sanate rastlayamadım. Lâkin XIV. asırda hakikî bir dev ile karşılaştım: Kadı Burhaneddin. Bu muasırlarının hiç birine benzemiyor-

¹ İstanbul 1923, Kilişli Rifat neşri.

Muharrem Ergin

**KADI BURHANEDDİN DİVANI ÜZERİNDE BİR
GRAMER DENEMESİ**

Kadı Burhaneddin (1344-1393)'in 608 sahifelik büyük divanı eski Anadolu metinlerinin en mühimlerindenidir. Edebî kıymeti bir yana, bu büyük eser 14. asır Türkçesi için muazzam bir hazine teşkil etmekte, gerek kelimeleri, gerek çeşitli şekilleri bakımından, Cenup şivesi'nin ilk devri üzerinde yapılacak incelemelere pek çok malzeme verilebilecek bir durumda bulunmaktadır.

Kadı Burhaneddin'in dili şimdiye kadar işlenmemiş, sadece Azerî şivesi'ne yakın olarak tanınmış, Azerî türkçesinin bazı hususiyetlerini taşıdığı belirtilmiştir. (bk. F. Köprülü, *Türk dili ve edebiyatı hakkında araştırmalar*, İstanbul, 1934, s. 205; *İslâm Ansiklopedisi*, Azerî Mad., s. 130; *Divan edebiyatı antolojisi*, İstanbul 1931, s. 11).

Gerçi henüz 14. asırda Azerî ve Anadolu şiveleri ayrı ayrı gelişmiş değildi ve bunun için daha 2-3 asıra ihtiyaç vardı. Fakat gerçekten Kadı Burhaneddin'in dili diğer Anadolu metinlerinden biraz farklıdır ve ayrı bir şive olmak istidadında olan Azerî türkçesinin bazı hususiyetlerini taşımaktadır. Buna göre, eseri tam bir Azerî türkçesi mahsulü saymak mümkün değilse de, Azerî şivesi'nin ayrılmağa doğru gittiği devrin mahsulü saymak pek yanlış olmaz.

Biz Kadı Burhaneddin'in dil hususiyetlerini tespitte çalışırken bunun ne dereceye kadar doğru olduğunu, divanın Azerî şivesi'ne nerelerde yaklaştığını belirtmek maksadı ile, bu küçük denemede, yeri geldikçe, Azerî şivesi'nin belli başlı hususiyetlerine de temas edeceğiz.

Divanın T. D. K. tarafından bastırılmış olan eldeki nüshasının, 1393 (796 H.) tarihini taşıdığına göre, Kadı Burhaneddin daha hayatta iken istinsah edilmiş olması, hatta Kadı Burhaneddin tarafından görülmüş olması ihtimalinin mevcut bulunması, esere ayrı bir kıymet

biyat Fakültesi Yayınlarından), 1—176 s. ve 364—396 s. — Tanıtma: TDED IX (1959), 163—164.

111. Türkoloji araştırmaları: Türk Yurdu 1 (1959), 40.

1960

112. Türkçenin zamanımızdaki meselelerinin çözümlenmesi üzerine bazı teklifler: VIII. Türk Dil Kurultayında okunan bilimsel bildirimler 1957 (Türk Dil Kurumu Yayınlarından — Sayı: 179). Ankara 1960. 41—53.

113. Gabain, Annemarie von, Prof. Dr.: *Türkische Turfan-Texte X: Das Avadāna des Dämons Ātavaka*, bearb. von Tadeusz Kowalski, aus dem Nachlass hrsg. Berlin: Akademie-Verlag 1959. 60 S., 4°. — Tanıtma: OLZ 1960 Nr. 5/6, 284—287.

114. Edirne ağzına özgü yapı, anlam, deyimler ve söz dizimi: TDAY 1960.

115. Türkiye türkçesinde söz yapımı üzerinde notlar: TDED X (1960), 5—24.

116. Manevî varlığımız yolunda: İstanbul Boğaziçi 1/3 (1960), 2.

117. Türkçemizi geliştirme yolunda: Türkçe, 1. sayı (Ocak 1960), 1—2.

Basılmakta olanlar

118. *Şerhü'l-menâr*'ın dili hakkında: V. Türk Tarih Kongresi Bildirileri.

119. On the Language of the *Şarhu'l-manâr*, an Old Antolian Turkish Manuscript: Oriens.

120. Neue philologische Publikationen in der Türkei: UAJb.

121. Turkish Grammar and Lexicography: History of Muslim Philology (Pakistan).

122. The Development of the Turkish Literature: History of Muslim Philosophy (Pakistan).

J. Eckmann

Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c. 10, 1960 İstanbul
1-4

KADİ BURHANEDDİN'DE TASAVVUF III

(Bir gazelinin şerhi)

ALİ NİHAD TARLAN

Kadı Burhaneddin'in çok dikkate değer şahsiyeti ve sanatını aydınlatılabilmek maksadı ile bu kere divanının başka bir gazelinin (İstanbul 1944 tıpkı basım 85. s.) şerhedeceğiz. (Daha önceki ilk iki gazelinin şerhi için dergimizin sırası ile VIII, 8—15 ve IX, 1959, 27—32. s.¹ bk.).

1. Metnin okunuşu

Vezni: Müctes 0 - 0 - | 0 0 - - | 0 - 0 - | 0 0 - veya - -

1. Hevâ, ki şol şanemün zülfini müşevveş eder,
koşusını erürür, bu dimâguma hoş (haş) eder.

2. Hevâsı varlığumuñ toprağın göke şavurur;
ağzınuñ suyu yürekde yüz biñ âteş eder.

3. Anı ki zülfi keşişleri eyledi gönüle,
cihânda ancılayın işi kankı ser-keş eder?

4. Bêli kılı ne vücûdı ki saldı gîsûsına,
zihi ki kııl yarar, onı özine oğşaş eder.

5. Yüzüñle gülşen içinde yanar gülüñ cigeri;
anuñcün aña şabâ şeb-nemün suyun reşş eder.

6. Şabâ hikâyet eder bülbüle cemelünden;
kaçan ki yırtı yahasını gonca ol, gaşş eder.

7. Ne ki ederse gözün, dil-firîb eder şanemâ.
Ne kıılır ise saçun, cümlesini dil-keş eder.

3. gönüle: metinde *bu gönüle*. 4. kılı ne: metinde *kılına*.

Geçen sayıdaki vezin şu şekilde düzeltilmelidir:

Münserih - 0 0 - | 0 0 - | 0 0 0 - | 0 0 -

~~Kadınlar Dergisi~~

Türk Dil ve Edebiyatı Dergisi, c.9, 1959 İstanbul
Makale 5.27-32 sayfaları arasında.

KADI BURHANEDDİN'DE TASAVVUF

(İkinci gazelinin şerhi)

ALİ NİHAD TARLAN

Dergimizin geçen sayısında XIV. asır Anadolu klâsik şairlerinden Kadı Burhaneddin'in Divanı'ndaki birinci gazeli açıklanmağa çalışılmıştı.¹ Bu kerre aynı eserden ikinci gazeli aynı metotla tetkik olunacaktır.

1. Metnin okunuşu

Vezni: — — — / — — — / — — — / — — —

1. Şuhte gönüllere kıldı yine cār 'ışk,
Ey neçe 'aşıkları kıldı yine zār 'ışk.
2. Kıldı yañahlarımı cümle mu'aşfer, meger
Anuñ için eyledi cedveli ber-kār 'ışk.
3. Gerçi ki maḥmūr eder lebleri ile cānı,
Şükr aña, ki gözlerin eyledi ḥammār-ı 'ışk.
4. Küfrini gīsüsünüñ cānumuz imān bilür,
Bağlayalı bëlüme bir çara zünnār 'ışk.
5. Toldı gönülde hevā, çomadı ḥālī mekān,
Lācerem oldı çamu bu der ü dīvār 'ışk.
6. 'Aşık u ma'sūkanuñ 'ışk iledür varlığı,
Baḥıçağ ol ortada yine güneḥkār 'ışk.
7. Hasteye olan şifā, 'ahdine kılan vefā,
Meclis içinde şafā, gül bitüren ḥār 'ışk.

¹ İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi VIII (1958), 8—15.

bette konuya ve Türkçeye bir kusur teşkil edemezler. Asılları ile Türkçemize maledilen balık adları, bir çok yerde, yerli diyalekt kalıplarına sokularak, değiştirilmiştir. Dikkate şayandır ki, Karadeniz kıyılarının mühim bir kısmını işgal eden Slav milletlerine rağmen, Slavca bir balık adının Türkçeye geçtiğini göremedim. Aksine olarak bazı Türkçe balık adları Rus ve Bulgar dillerinde kökleşip kalmıştır. «Kalkan» balık adı bunlardan biridir. Eşya kadar serbest geziye çıkan kelimeler Türk dili için bir istisna teşkil edemez. Ona göre de Türkçe balık adlarının Avrupa balık adları kataloğunda yer alması kadar tabii bir şey olamaz.

Bol ve beklendiğinden çok fazla bir Türk balık adı kataloğunun mevcudiyetine rağmen, maalesef balık avında kullanılan modern ağ adları ve umumiyetle avcılığa ait ıstılah ve ifadelerde oldukça gerideyiz. Bu yüzden kestioner'in bu bölümü, nisbeten hafif cevaplandırılmış olacaktır. Vasıta ve âletler daha fazla Avrupa milletleri muhitine göre tertiplenmiştir. Oysa ki bunlar, henüz Türkiye balık avcılığı sahasında kullanılmamaktadır. Balıkçılık Enstitüsünün milli boyun borcu olan bu sahanın geliştirilmesi meselesi, elbette kısa zaman içerisinde ele alınmış bulunmaktadır.

Kestioner'in ilgi çeken konuları arasında «Vie au bord» konusu da bulunmaktadır. Maddî medeniyete ait bu konuda, adları geçen eşya için, filvaki geniş bir ayrıntı beklenmezse de, folklor ve batıl inançlara ait bölümde, memleketlere göre, bariz farklar bulunacaktır. Şayet dikkatle toplanırsa. Türkiye bu bakımdan oldukça zengindir. Ve bu hususta en iyi malzeme kadınlar arasında bulunur. Fakat gemicilikte nedense bu hayal uydurması sahaya pek az yer verilmiştir. Hattâ, hayretle tesbit ettiğime göre bizim balıkçılarımız arasında kurulmuş bir «gizli dil» geleneği de mevcut olmamıştır. Halbuki göçebe Türk halkları arasında «gizli dil», esnaf arasında ise «argo» çok büyük rağbet görmüş ve sıkı sıkıya kendisini muhafaza etmiştir. Buna dayanarak denizcilik için, hiç olmazsa Türkçe hususî bazı deyimlerin mevcut olduğuna inanmamız gerekmektedir. Çünkü Osmanlı yazı edebiyatında epeyce denizcilğe ait ıstılahların bulunduğu tesbit edilmiştir.

Nihayet Atlas, Türkiye'de ilk yapılan bir dil haritası olması yönünden de dikkatimizi çekmektedir. Elde edilecek malzeme ile, pek âlâ, coğrafik dil haritası teşebbüsüne de girişilebilir. Konu cazip fakat yüklücedir. Esaslısı yıllara bağlıdır. Biz ancak işe başlamakla yetindik, çünkü yapı, çok bilgin ustalara muhtaçtır. Bu ise, şimdilik nadir bir metadır.

Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c.11, 1961 İstanbul,
s.19-24

KADI BURHANEDDİNDE TASAVVUF IV [1]

ALİ NİHAD TARLAN

Üzerinden bir kaç ekol geçmesine rağmen halâ için için varlığını devam ettiren Divan Edebiyatı, gerek zaman, gerek müntesipleri, gerek eserleri bakımından türk milletinin medeniyet âlemine takdim edeceği belli başlı zaferlerinden biridir.

Yedi asra yakın bir zaman milletimizin duygu ve düşünce mekanizması içinde yaşayan, milli dehamızın bütün hususiyetlerine zaman ile bürünen bu edebiyat ne yazık ki asırlarca ilmin ışığından mahrum yaşamıştır.

San'at sadece bir zevk vasıtası telâkki edildiği için değeri hakkında daima sübjektif hükümler verilmiş, tarihi ise bu hükümlere san'atkârların hayatının ilâvesi ile vücuda getirilmiş. Hiçbir zaman bir san'at eseri bir tabiat hâdisesi gibi ele alınıp onu vücuda getiren şeraitin hakiki mahiyetine, san'atkârın yaptığı ruhi ve dimağî cehde ve onun psikolojisine metodlarla nüfuz edilmemiş; fikirler, duygular, hayaller ele alınıp bunların tarihi seyri ve mahiyetleri incelenmemiştir. Hülâsa bu büyük müesseseye ciddi ve metodik bir mesaiye mevzu olmak saadetine erememiştir. Divan Edebiyatının iç yapısı çok derin tetkike muhtaçtır.

San'atin çok zengin bir kolu olan ve bütün insanî melekelerin müşterek mahsulü bulunan edebiyat, hakikî ilim zihniyeti karşısında meçhullerle dolu bir âlem olarak kalmıştır. Bu husustaki noktai nazarımı muhtelif yazılarımda ve eserlerimde izah etmiş ve umumî hatlarını Archiv Oriëntalni No: 4 de De l'histoire littéraire başlıklı makalede arz etmiştim.

[1] Bu makale çok değerli talebem ve mesai arkadaşım merhum Prof. Mevdud Mansuroğlu'nun arzusu üzerine Nemeth armağanı için yazılmıştı. Bu vesile ile onu bir kerre daha rahmetle yad etmek vazifemdir.

Kadı Burhaneddin Divanında Mûsikî

Dr. Mehmet ARSLAN

Kendi adı ile anılan bir devlet kuran Kadı Burhâneddin, 1345-1398 yılları arasında yaşamıştır. 54 senelik kısa sayılabilecek ömrüne Ertana Emirliği'ndeki (1335-1381) kadılık, vezirlik, naiplik ve daha sonra kendi hükümdarlığı (1381-1398) yanında 1500'e yakın Şiiri de sığdıran Kadı Burhaneddin Ahmed, Türk edebiyatının da en büyük şairlerinden biridir. Çok hareketli geçen mücadelelerle dolu hayatına, diğer eserlerinin yanında Türk dilinin çok değerli bir hazinesi durumundaki divanını da sığdırması, ancak iyi bir tahsil, yüksek bir kabiliyet, çok cepheli bir hayat ve ilimle sanata karşı programlı ve kesintisiz bir alaka ile izah edilebilir.

"Kadı Burhaneddin'in klasik divan şiirinin çok dışına taşan ve üç edebî şivenin hususiyetleriyle, onların getirdiği tabii güçlüklerle dolu olan dili, devre olarak Eski Anadolu Türkçesi'ne, daire olarak Azeri, Osmanlı sahaları ile Batı Türkçesi'ni beraber kullanacak kadar Türkçeye hakim olduğu gibi, Arapçayı ve Farsçayı da o dillerle şiir yazacak kadar iyi biliyordu. Divanında da yer yer Doğu Türkçesi ile veya Arapça ve Farsça ibarelerle karıştırılmış şiirler su gibi akıp gitmektedir.

Kadı Burhaneddin, devrin ilk yazı dilini; Doğu Türkçesi'ni ve Azeri, Osmanlı sahaları ile Batı Türkçesi'ni beraber kullanacak kadar Türkçeye hakim olduğu gibi, Arapçayı ve Farsçayı da o dillerle şiir yazacak kadar iyi biliyordu. Divanında da yer yer Doğu Türkçesi ile veya Arapça ve Farsça ibarelerle karıştırılmış şiirler su gibi akıp gitmektedir.

Kadı Burhaneddin'de esas itibariyle vezin sağlamdır. Ancak 14. asrın zengin Türkçesini aruz kalıplarına sığdırmakta şair serbest hareket etmiş, imale ve zihafı bol bol kullanmaktan çekinmemiştir. Kafiye ise kendine has bir serbestlik içindedir. Şair, göz kafiyesine bağlılık yanında, aynı kelimeyi aynı şiirde tekrar tekrar kafiye olarak kullandığı gibi, kafiye için bazan kelimenin hareketini bile değiştirmektedir."¹

Türk edebiyatındaki gerçek yerine geniş incelemelere henüz oturtulamayan Kadı Burhaneddin'in edebî yönü hakkında Sayın Prof.Dr. Ali Alparslan şu dikkate değer değerlendirmeleri yaparak şairin hakkını vermektedir:

"Hemen hemen araştırmacıların hepsinin söylediği gibi Kadı Burhaneddin kendine has bir lirizm içinde aşıkane şiirler yazmış bir şairimizdir. Hemen her şairde olduğu gibi onun şiirinin de ana fikri budur. Şair, bu aşıkane şiirlerinde tabii bir şekilde dile getirdiği duygu, ızdırap ve yanıp yakılmalarla psikoloji ve his bakımından bir taraftan Fuzûlî'ye yaklaşır. Yine bazı şiirlerinde görülen renk, pırıltı ve samimiyet itibariyle de şair Baki'ye yakınlık gösterir. Bir taraftan Fuzûlî'ye bir taraftan Baki'ye yaklaşan bu benzerliklere rağmen ruh ve duygu bakımından onu bu iki kudretli şairin ortasında görmek yerinde olur inancındayız. Bizce şairin en tipik ve onu diğer bütün şairlerden ayıran en mühim tarafı, sevgilinin güzellik unsurlarını teşkil eden saç, kaş, göz, hat, kirpik, yüz, ağız, dudak, diş, bel, boy gibi beden azalarını işlemiş olmasıdır. Şair

Oyunların biçim ve biçem özellikleri bakımından incelendiği ikinci bölümde, ilk aşama olarak biçimsel özellikler bağlamında, oyunların türü üzerinde durulmuş; uzam tasarımları ve zaman kullanımı, kişileştirme teknikleri, dramatik aksiyon ve olay örgüsü incelenmiştir. İkinci bölümün son aşamasında, yazarın malzemesine uygun biçem arayışları ve teatral teknikler değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, tragedya ve melodram özellikleri taşıyan psikolojik bir dram türü olan Tennessee Williams'ın oyunlarının, otobiyografik özellikler taşıdığı tezi doğrulanmıştır. Yazarın kısa oyunlarında, bireye ve topluma sosyal ve moral açıdan yaklaşımında gerçekçi (realist); karaktere ve çevreye doğa yasalarının egemen olduğu, doğanın bir parçası olarak yaklaşımında doğalcı (naturalist) inceleme yöntemlerini birlikte kullandığı tespit edilmiştir. Williams'ın oyunlarındaki gerçekçi-doğalcı özün yansıtılmasında, biçem olarak şiirselliğe ve sembolizme yaslandığı ve bu yöntem ile bir arayışlar tiyatrosu niteliği taşıyan "plastik tiyatro"nu oluşturma çabası içinde olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda kısa oyunların, karakter ve çevre özellikleri, temalar, kişiler arası ilişkiler, dramatik aksiyon bakımından, Williams'ın uzun oyunlarının henüz olgunlaşmamış ilk örnekleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

16. TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS 1995

Arslan, Nihayet: "Chateaubriand'ın Romanlarının İlk Çevirileri ve Atala Uyarlaması" (Danışmanı: Prof. Dr. İsmail Parlatur) 225 sayfa + VI.

XIX. yüzyılın ünlü Fransız yazarı, romantizmin öncüsü Chateaubriand'ı, Türk edebiyatına ilk olarak, Tanzimat döneminin ünlü yazarlarından Recaî-zade M. Ekrem tanıtmıştır. 1872 yılında çevirdiği, Atala aynı zamanda Batı'dan çevrilen ilk edebî eserler arasındadır. Ekrem bu romanı tiyatroya uyarlayarak, edebiyatımızda böyle bir denemeyi ilk gerçekleştiren kişi olmuştur. Chateaubriand'ın diğer iki romanından René'yi, Mehmet Celâl 1895'de, Les Aventures du Dernier Abencerage'ı ise A. Tahir, İbn-i Sîrâc-ı Ahîr adıyla 1880/1881'de çevirmiştir.

Tanzimat döneminde, Chateaubriand'dan çevrilen bu üç romanın, Türkçeye yapılan ilk çevirileri ile yaptığımız karşılaştırmalı incelemede asıl amacımız, Batı'dan ilk çevirilerin yapıldığı bu dönemde, üç çevirmenin yabancı bir kültür karşısında tutumlarının ne olduğunu araştırmaktır. Mehmet Celâl ve A. Tahir'in çevirilerinde, geleneksel kültürün baskın çıktığı ve toplumun kendine özgü estetik ihtiyacının ön planda tutulduğu görülmektedir. Recaî-zade Mahmut Ekrem ise, çeviri işine estetik açıdan yaklaşarak, sadece Mehmet Celâl ve A. Tahir değil, dönemdeki başka çevirmenlere göre de modern bir tutum sergilemiştir. Bununla birlikte, Ekrem de, Atala çevirisinde, bazı toplumsal değerler söz konusu olduğunda değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır.

Sonuç olarak, Tanzimat dönemi sonunda geleneksel kültür etkinliğini bütün ağırlığıyla hissettirmesine rağmen, Batı'nın kültür öğelerinin çevirilerle yavaş yavaş bizim düşünce ve edebiyat dünyamıza sızmaya başladığını söylemek mümkündür.

Özyıldırım, Ali Emre: "Hamdullah Hamdî Divanı'nın Tenkitli Metni", Yüksek Lisans Tezi, (Danışmanı: Prof. Dr. İsmail Ünver), XC+132 sayfa.

Hamdullah Hamdî 15. yüzyılın önemli şairlerindedir. Özellikle Yusuf'u Züleyha mesnevisiyle büyük bir şöret sahibi olan şair dönemin üretken sanatçıları arasında yer alır. Onun hemen hemen bütün mesnevîleri üzerinde bilimsel çalışmalar yapılmasına rağmen Divanı'nın bugüne kadar ihmal edilmiş olması dikkat çekicidir.

Bizim yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışmanın amacı Hamdî Divanı'nın bilimsel metotlarla hazırlanmış bir metnini ortaya koymak, böylece hem şair hakkında hem de 15. yüzyılın genel edebî durumu üzerinde yapılacak çalışmalara malzeme sunmaktır.

Araştırmamızın "Giriş"i oluşturan I. Bölümde şairin hayatı ve eserleri üzerinde detaylı bir değerlendirme yapılmıştır. Divan'a dayanarak Hamdî'nin edebî kişiliği üzerinde yaptığımız inceleme de bu bölümde yer alır.

II. Bölümde ise Hamdî Divanı'nın şekil, dil ve üslup özellikleri bakımından incelenmesiyle ortaya çıkan tespitlerimiz sunulmuştur.

Bazıları Farsça 3 kaside, 199 gazel, 1 murabba, 1 terci-i bend, 5 kıta, 3 nazım, 9 müfred ve 1 beyitten oluşan Divan metni ise en sonodur. Bu metin Hamdî Divanı'nın bilinen iki nüshası ile bir şiir mecmuasından faydalanılarak oluşturulmuştur (Divan nüshaları: Süleymaniye Ktp. (Esad Ef.), 2626; Millet Ktp. (Manzum), 120. Mecmua: Millî Ktp. FB 442).

DOKTORA 1995

Ata, Aysu: "Kıyas-ı Rabgûzî: Giriş-Metin-Dizin", Doktora Tezi (Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Canpolat), LI+1209 s.

Harezmi Türkçesi eserlerinden biri olan Kıyas-ı Rabgûzî, Burhanoğlu Kadî Nasır tarafından 1310 yılında (H. 710) yazılmıştır. Yazar, Ribâî Oğuz kasabasının olduğu için Rabgûzî mahlasını almıştır. Yazar, arayanın çabuk bulması, işitenin hemen bilmesi için eserine Kıyas-ı Rabgûzî adını verdiği için çalışmamıza ad olarak Kıyas-ı Rabgûzî adı verilmiştir (izleyen batı tapkay işitken batı bilgey tep Kıyas-ı Rabguzi at berdük. 3v8). Eser, Çağatay Hanı Tarmaşirin'in emirlerinden Nasrîddin Tok Buga'ya sunulmuştur.

İslâmiyeti yeni kabul etmiş Türk kitlelerinin dinî yönden ihtiyacını karşılamak üzere kaleme alınan bu eser, başta Hz. Muhammed olmak üzere İslam dininin doğruladığı peygamberlerin kıssalarını içerir. Eserde santikârca ve akıcı bir nesir ile yazılan kıssaların arasına münasebet düşürülerek gazellere ve Arapça ile karışık manzumelere de yer verilmiştir.

İlim âleminde uzun müddetten beri bilinen bu eserin ne tam metni ne de dili üzerinde şimdiye kadar küçük çaplı araştırmalar dışında esaslı bir çalışma yapılmamıştır. Hatta eserin hangi sahanın ürünü olduğu konusunda da yakın zamana kadar türkologlar tarafından tam bir fikir birliğine varılmamıştır. Bu kapsamlı eserin metnini, gramer özelliklerini ve sözcük hazinesini ortaya koymaktaki amacımız bu yöndeki tartışmalara açıklık getirmek ve bu hususlarda yeni bulgular elde edebilmektedir. Kıyas-ı Rabgûzî (Giriş-Metin-Dizin) başlığı altında hazırlayacağımız doktora tezimizde eserin dil özelliklerinin en iyi korunduğu ve istinsah tarihi en eski olan K. Gronbeck'in tıpkıbasımını yaptığı Londra nüshası esas alınmıştır (=Monumenta Linguarum Asiae Majoris IV). çalışmamızın Giriş bölümünde eserin muhtevası, Harezmi Türkçesi'nin genel durumu, bu eser üzerinde yapılmış çalışmalar ile eserin nüshaları üzerinde durulmuştur. Giriş'te ayrıca Dil Özellikleri olarak işlenen bölümde eserin nüshaları üzerinde durulmuş; imlâ ve fonetik, morfolojik özellikleri tespit edilmiştir. Metin bölümünde eserin 249

- فيض الله أفندي رقم 866-868 جزء 1-3 ورقة
239+127+236 ؛ طبع في لكو 1292 وفي القاهرة
1306 ، 1356 ؛
4 - الرد علي جواز الرقص
بازيد عمومي رقم 3125 ؛
5 - الرد علي رسالة الولاء لملا خسرو - في الفقه
أماسيه رقم 17/1849 ورقة 153-156 ؛
6 - رسالة في حق المصطفي
جامعة إستانبول رقم 147 ؛
7 - رسالة في صلاة الحائض وصومها
جامعة إستانبول رقم 694 ؛
8 - شرح دعاء القنوت
جامعة إستانبول رقم 6853 ؛
9 - شرح مفتاح العلوم في المعاني
بازيد عمومي رقم 2493 ورقة 69-177 ؛

0711 - أحمد بن قورد محمود شمس الدين الرومي
Kadi Burhaneddin

الأدرنوي العثماني شيخ الإسلام الفقيه الحنفي المعروف
بقاضي زاده المتوفى بإستانبول سنة 1580/988
(أنظر : كشف الظنون 348 ، 498 ، 1766 ،
2034 ؛ ذيل كشف الظنون 620/2 ؛ عثمانلي
مؤلفلري 401/1 ؛ معجم المؤلفين 171/2)
من تصانيفه :

- 1 - ترجمة معدن الجواهر ورياض الخواطر (ت)
ولي الدين أفندي رقم 517 صفحة 184 ؛ بازيد
عمومي رقم 1515 ورقة 37-76 ؛ متحف مولانا
رقم 13/2617 ورقة 194-232 ؛
2 - ترجمة وقاية الرواية لمسائل الهداية - في الفقه (ت)
بازيد رقم 2302 ورقة 193 ؛ فاتح رقم 1530-1533 ؛
لاله لي رقم 1070 ؛ نورعثمانيه رقم 1424-1426 ؛
عاطف أفندي رقم 755 ؛ خسرو باشا رقم 79 ؛ لالا
إسماعيل رقم 76 ؛

3 - تكملة فتح القدير لابن الهمام = نتائج الأفكار

في كشف الرموز والأسرار - في الفقه الحنفي
قيصري راشد أفندي رقم 4/280 ورقة 427 ، 1145
هـ - روان كوشكي رقم 558 جزء 2 ورقة 497 ؛ أسعد
أفندي رقم 635 ؛ رمضان أوغلي رقم 549 ورقة 325 ،
989 هـ رقم 782 ورقة 239 ؛ بازيد رقم 2076
ورقة 399 ؛ مزاد ملا رقم 983 ورقة 366 ؛ رقم 984
ورقة 555 ؛ سليم آغا رقم 370 ورقة 265 ، 981 هـ
لاله لي رقم 831-830 ؛ آياصوفيا رقم 1072 ؛ داماد
زاد رقم 983-984 ؛ داماد إبراهيم باشا رقم 627-
629 جزء 1-3 ؛ رقم 631-630 جزء 1-2 ؛ رقم
632-637 ؛ ولي الدين أفندي رقم 1052-1058
صفحة 320+372+394+612+418+662+440 ؛
يكي جامع رقم 377 ؛ هدائي رقم 727 ورقة 270 ؛

KADİ BURHANEDDİN'İN TERCİHU'T-TAVZİH ADLI ESERİ

Doç.Dr. H. Yunus APAYDIN*

I. GİRİŞ

Kültür tarihimizin bilinmesi büyük ölçüde o dönemlerde yetişen ilim adamlarının ve onların yazdıkları eserlerin tanınmasına bağlıdır dersek fazla mübalağa etmiş olmayız. Meseleye İslamın kabulünden sonraki Türk kültür tarihi açısından bakıldığında, Türk kökenli bilginlerin ilim dili olarak, ne yazık ki, büyük ölçüde arapçayı seçmiş oldukları görülür. Bu tutumun sebepleri, doğruluğu-yanlışlığı tartışılabilir, ancak, dini kültürün bilimsel manada yerleşmesine ve yaygınlaşmasına büyük ölçüde mani olduğunun pek tartışma götürülecek tarafı yok gibidir. Bunun yanında, öyle sanıyoruz ki, Türk bilginleri mesela arap diline harcadıkları mesainin yarısını Türk diline harcamış olsalardı, Türk dili, hem o dönemlerde Türk hakimiyetinde bulunan topraklarda yayılır, hem de bugün, hiç değilse İslam aleminde, öğrenilmesine şiddetle ihtiyaç duyulan bir dil olurdu. Bununla birlikte, eserlerin arapça yazılmış olmaları onların ilmi değerlerini azaltmadığı gibi, bazı olumlu taraflarının olduğu da söylenebilir.

Kanaatimizce, ilmin bütün dallarında yetişmiş ilim adamlarımızın ve eserlerinin tanıtılması kültür tarihimiz için önemli bir hizmet olduğu gibi, mevcudun ortaya konulması da özellikle, dini olarak vasıflandırılan ilim dallarında daha ileriye gitenin temel taşlarından biridir.

Biz bu yazımızda, bir türk bilgin, şair ve hükümdarı olan Kadı Burhaneddin'in Tercihu't-Tavzih adlı fıkıh usulü eserini tanıtmaya çalışacağız.

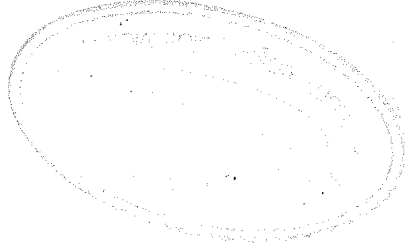
Tercihu't-Tavzih esas itibariyle, Sadru's-Şeria'nın (ö. 747/1346) Tavzih adlı eserine Taftazani'nin (ö. 792/1390) yaptığı ve birtakım itirazlar ve tenkitler içeren Telvih adlı haşiyesi üzerine cevabi mahiyette yazılmış bir haşiyedir. Tavzih de Sadru's-Şeria'nın yine kendi eseri olan Tenkih'in şerhi olduğundan, öncelikle bu üç eser hakkında tanıtıcı bilgiler vermek yerinde olur.

* Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Öğretim Üyesi.

Erciyes Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,
Sayı: 6, yıl: 1995, Kayseri, s. 33-45.

0.199

23 TEMMUZ 1997

Kadı Burhaneddin Ahmed Üzerine Bir Bibliyografya

Denemesi

Müjgân ÜÇER

Araştırmacı-Yazar

"Dünyayı çok sınadık bir bûyümüş
Kamu âlem varlığı bir Hâ' yimüş
Kaplan, aslan, ejderhalar cümlesi
Ecelün kıynağında* âhûyümüş"
Kadı Burhaneddin¹

Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra, Anadolu'da kurulmuş olan ve yarım yüzyıl kadar devam eden Eretna Emirliği'nde (1335-1381), sırasıyla kadı, vezir ve nâipliğe yükselen, emirliğin zayıflaması üzerine idareyi ele alan ve onun yerine kendi adıyla anılan bir devlet kuran Kadı Burhaneddin Ahmed, kudretli bir devlet adamı, âlim ve ayrıca tanınmış bir Türk şâiridir.

Kadı Burhaneddin Ahmed ve devleti hakkında en iyi kaynak Kadı Burhaneddin'in teklifi üzerine hizmetinde bulunan Aziz b. Erdeşîr-i Esterabâdî'nin, Farsça olarak yazdığı *Bezm u Rezm* adlı geniş vekayinâmedir. Türk tarihi açısından çok önemli bir eser olan *Bezm u Rezm*, 1928 yılında Kilisli Rifat Bey tarafından istinsah edilerek, Fuad Köprülü tarafından neşredilmişse de, dilinin ağır oluşu sebebiyle ne Osmanlıcaya ne de günümüz Türkçesine tam olarak çevrilememiştir. Prof. Dr. Yaşar Yücel'in büyük ölçüde *Bezm u Rezm*'den yararlanarak yazmış olduğu *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti* (Ankara 1970) adlı eseri, Kadı Burhaneddin'in siyasî hayatı hakkında yapılmış en iyi araştırmadır. *Bezm u Rezm*, *Eğlence ve Savaş* adıyla, Prof. Dr. Mürsel Öztürk tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır (Ankara 1990). Prof. Dr. Ali Alpaslan, *Kadı Burhaneddin Divanından Seçmeler* adlı eserinde, Kadı Burhaneddin'in biyografisi, eserleri, edebî kişiliği ve edebiyatımızdaki yeri üzerinde geniş bilgiler vererek, ülkemizde yeterince tanınmayan ve şiiirlerinin de anlaşılması güç olan Kadı Burhaneddin'in divânından 100 gazel, 7 rübâi ve

17 tuyuğunu olarak açıklamıştır (Ankara 1977). Kadı Burhaneddin hakkındaki diğer müstakil eserler ise, Sivaslı edebiyat öğretmeni-folklorcu Vehbi Cem Aşkun'un, *Sivas Sultanı Kadı Burhaneddin* (Eskişehir 1964) adlı kitabı ile, Prof. Dr. Muharrem Ergin'in, *Kadı Burhaneddin Divanı* (İstanbul 1980) adlı hacimli kitabıdır.

1344 yılında Kayseri'de doğan, çok iyi bir öğrenim gören, devrinin ünlü hocalarından aklî ve naklî ilimler tahsil ederek, fıkıh, tefsir, hadis, ilâhiyat, tabiat, tıp, hey'et (astronomi) ve matematik dersleri okuyan, fırtınalı, macera ve mücadele dolu bir ömür süren, yirmi-bir yaşında kadı, otuzdört yaşında vezir, otuzyediy yaşında nâip ve hükümdar olan Kadı Burhaneddin, 1398 de Sivas'ta öldüğü zaman ellidört yaşında idi. Hayatında mücadelesiz yılı olmayan, muktedir ve o derece azimli bir kimse olan Kadı Burhaneddin'e *Ebu'l-feth* lâkabı da verilmiştir. Asıl adı Ahmed, künyesi Ebu'l-Abbas ve şöhreti Kadı Burhaneddin'dir. Bilgi ve siyaseti ruhunda toplayan ve âlim bir kimse olan Kadı Burhaneddin'in, şâirlik ikinci meşgalesidir. Hakkında bilgi veren ana kaynak *Bezm u Rezm* ondan bilgin, âdil, zeki, hâdiselere göğüs geren, meşakkatlere dayanan, bilginleri seven, onları koruyan ve onlarla konuşmaktan zevk alan, iyilikten hoşlanan, çekinmeden konuşan, aynı zamanda da eğlenceye ve safâya düşkün bir kimse olarak bahseder. Diğer tarihçiler de onu, savaştan geri kalmayan, Allah yolunda tehlikeleri göze alan, haftada üç gün bilginlerle sohbet toplantıları yapan, tebaasına karşı merhametli, muhaliflerine karşı mülâyemetle hareket eden, eğlence ve zevke düşkün, cömert, askerliği ve sporu seven, âlim ve üç dil bilen bir hükümdar olarak gösterirler.² Diğer şâirlerimizde pek rastlanmayan, kahraman ve cengâver ruhunu merd ve tok bir şekilde şiiirlerine yansıtmış olan Kadı Burhaneddin, *sâhib-i seyf ve'l-kalem* yani kalem ve kılıcı aynı başarı ile kullanmış olan bir hükümdardır.

Sivas'ta adıyla anılan devletini (1381-1398) kurmuş, kendi adına hutbe okutup para bastırması olan Kadı Burhaneddin, Sivas halkı tarafından tarihî ve edebî yönünden farklı olarak, bir evliya olarak bilinmekte ve Gâzi Burhan da denilmekte olup, Sivas'ta bulunan kabri, dilek ve adak yeri olarak ziyaret edilmektedir.³ Lâhtinin, Selçuklu tarzı çinilerle kaplanması, türbesinin bir hükümdara lâyük görünümde olması dileğimiz-

قاضی برهان الدین احمد

(۳۰ نجی جزء، صحیفہ ۳۰۷-۳۱۶ دن ماہند)

بو ائسادہ امیر احمد نسبت مصامرتی اولان شیخ نجیب امیر
مشارالہ طرفندن ایلیچیک ایلی سلطان برهان الدین احمد کلوب اصلاح
ذات الینہ چالیشدی . امیر احمد قیزلرندن برینی سلطانہ تزویج ایتک
ومضامرتک وقوعه کلسیه امیر عثمانلیرک اتفاقندن واز کیمک خصوصلرینی
تکلیف ایتدی . لکن بوسیره ده استفدیار چلینک نابی ایلیچیک ایلی
کلکده ایکن آماسیه به ورودنده امیر احمد بونی طوتوب حبس وهدیه لرینی
وباره سنی ضبط ایتدیکی وقینده بو ایلیچی عثمانلی بادشاهنه کوندره چکی
خبری کلدیکندن سلطان برهان الدین احمد حربی اختیارله آماسیه به
عزیمت وشهری محاصره به مبادرت ایله دی . سلطان مشارالیه حرباً
شهری ضبط ایتدیکندن امیر احمد قلده تحصنه مجبور اولدی . اما
قوم وقبله سندن واتباع وایشیاعندن برجوغی حتی همشیره سی امیر
اولدیلر . امیر احمد وناج الدین اوغللری حکومت عثمانیه به دائماً قاصدر
کوندره حربی تشویق ایتکده اولدقلرندن سلطان آماسیه به طوره مایوب
توقانه کلدی واوراده برمدت ذوق وصفا ایله مشغول اولدی .

بزمک شماری ازاله ایچون تاج الدین اوغللرینه عائد اولان صحرای
قارییه عزیمت واورالری ضبط ایله بونواچینک ضبط وربطی ایچون
برقلعه یلدردی . تاج الدین اوغللری دولت عثمانیه به التجا ایتدیلر .
عسکر طوبلا یوب غائب ایتدکلی رلری استرداد صرف غیرت ایتدیلر سه ده
موفق اولامایه رق طاغله قاجدیلر .

بهار اولمش و امرای الوس ومغول برعتاد حضور سلطان برهان الدین
احمد کلش و ممالک عثمانیه به یغما ایچون مساعده ایتتمش ایدیلر .

آثار متروکه سی محدوددر . آنلرده مختصر ادرنه تاریخی، حلب و حجاز
ولایتاری سالنامه لری، بعض سیاخترینه دائر قیوداتی و اخیراً مجموعہ من
ایله تشریح باشلانیلان ذوالقدر [دولغادر] اوغللری تاریخدر .
ادرنه تاریخک سوده لری اوزمان ادرنه والیسی اولوب بو اثرک تحریری
ایچون تشویق ایتده بولنان احمد و فیک باشا مرحومک جا بجا ملاحظات
وتصحیحاتی حاوی اولق اوزره موجوددر . نایت مهم معلومات
جغرافیہ و تاریخی بی حاوی بولنان مذکور سالنامه لر مطبوعدر .
سیاختمه لری ایچمه مأمور اولدینی محفلردن بعضیلرینه انسای عزیمت
و عودتده وقوعبولان مشهوداتی و کج دیکی شهر و قصبات و مواقعہ دائر
جغرافی و تاریخی نایت مهم معلوماتی حاویدر . بوسیختمه لریک وقت مناسبه
مجموعه ایله تشریح مصمدر .

عارف

20 TEMMUZ 1993

TTK Belleteri, c. XXXII / sayı: 126

Nisan-1968, s. 191-245.

Kütüphane Mevsufu

05 AGUSTOS 1993

SİVAS VE KAYSERİ HÜKÜMDARI KADI BURHANEDDİN AHMED

Ord. Prof. İ. HAKKI UZUNÇARŞILI

KADI BURHANEDDİN AHMED KİMDİR ?

Kadı Burhaneddin, kendi hayatında yazdırdığı *Bezm-ü Rezm* adındaki Farsça Vekayinâmeye göre ecdadı Oğuzların *Salur* boyundandır. Yukarı ecdadından Mehmed, *Harezm*'den kalkarak *Kastamonu*'ya hicret etmiştir. Mehmed'in babasının ismi *Resul* ve büyük babasının adı da *Sevinç*'tir.

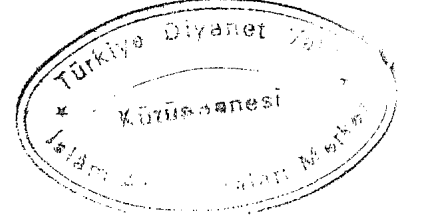
Mehmed'in oğlu Celâlüddin Habib *Kastamonu*'da doğmuştur. Celâlüddin Habib, tahsilden sonra Anadolu Selçuk devleti ricalinden vezir Kadı Hoteni'ye¹ damad olmuş ve o sayede Kayseri kadılığını elde etmiştir. İzzeddin ile Rüknüddin Kılınçarslan'ın saltanat kavgaları esnasında Kayseri kadısı bulunan Celâlüddin Habib'i, Rüknüddin Kılınçarslan *Kayseri*'nin kendisine terki için biraderi İzzeddin'e murahhas olarak göndermişti.

Celâlüddin Habib, 676 Muharrem (1277 Haziran)'de ve Türk Memlûk Sultanı Melik Zâhir Baybars'ın Kayseri'yi zapt ile avdetini müteakip Anadolu'ya gelen İlhan hükümdarı Abaka tarafından, Memlûk sultanına karşı meyil göstermelerinden dolayı yapılan katliâm esnasında kadi'l-kuzât derecesinde yani Şeyhülislâm makamında iken katledilmiştir².

¹ Cemaleddin Mehmed bin Hasan El-Hoteni, Sultan II. Giyasüddin ve oğulları İzzeddin ve Rüknüddin zamanlarında Atabey ve vezir idi. İki kardeşin saltanat mücadeleleri esnasında *Konya* yolundaki *Sultan Alâüddin hanı* kurbinde vaki harpte maktul oldu. Rüknüddin Kılınçarslan taraftarlarından idi (الولد الشفيق *el-Veled-üş-Şefik*).

² Mısır hükümdarı Melik Zâhir Baybars, *Elbistan* ovasında Moğolları mağlûp ettikten sonra *Kayseri*'ye kadar gelmiş ve kendisini Moğollara karşı koymak için dâvet eden Selçuk devleti büyüklerinden kimseyi göremeyince tekrar *Suriye*'ye dönmüştü. Moğolların mağlûp olmasından müteessir olan İlhan hükümdarı Abaka Han, Anadolu'ya gelmiş, muharebe meydanını gezmiş fevkalâde müteessir olmuş,

T. C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

LAM NO: 179535

KADI BURHANEDDİN İLE ŞEYHİ'NİN GAZELLERİNİN DİN VE TASAVVUF
AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Duygu DALBUĐAK tarafından hazırlanan bu çalışma 15.01.2008 tarihinde aşağıdaki
jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Süreyya A. BEYZADEOĞLU
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Şenol ÇELİK

Üye: Yrd. Doç. Dr. Müberra GÜRGENDERELİ

2008

08 Eylül 2009
MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Pendnâme-i Zarîfî: Haz. Mehmet ARSLAN, Sivas 1994.

Pendnâme: Öğüt Kitabı: Feridüddin Attar, Çev. M. Nuri GENÇOSMAN, İstanbul 1968.

Risâle-i Ahlâk (Çocuklara Öğütler): Mehmed Sâdık Rif'at Paşa, İstanbul 1282, 29 s, İstanbul 1291, 31 s.

Terbiye ve Ta'lim-i Âdâb ve Nasâyih-i Etfâl Risâlesi, Ahmed Hulûsî, İstanbul 1313, 58 s.

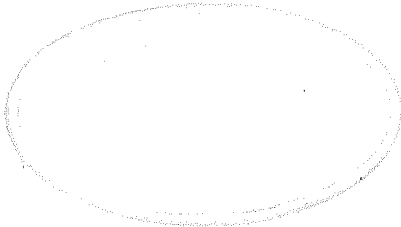
Terceme-i Pendnâme-i Attâr, Emre: Haz. Azmi BİLGİN, Enderun Kitabevi, İstanbul 1998.

Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri, sayı: 4, Sivas 2004.

D.2681

12 MART 2005

M. ARSLAN
M. ARSLAN
M. ARSLAN
M. ARSLAN
M. ARSLAN

KADI BURHANEDDİN DİVANI'NDAKİ "olğa-bolğa" ÖZELLİKLERİ DOLAYISIYLA*

Prof. Dr. Bilâl YÜCEL*

XIII-XIV. yüzyıllarda Anadolu sahasında yazılmış veya kopya edilmiş birkaç dil yadigarımızda hem Doğu Türkçesiyle Kuzey Türkçesine hem de Güneybatı (Oğuz) Türkçesine özgü özelliklerin bir arada görülmesi, Türklük bilimi uzmanlarını zaman zaman meşgul etmiştir. "Olğa – bolğa" terimiyle ifade edilen Çağatay ve Kıpçak lehçelerine has bu özelliklerin tanıklığında, bazı bilim adamlarınca Eski Anadolu Türkçesi adıyla bilinen "Eski Oğuz Türkçesi"nin¹, Karahanlı Türkçesinden değişerek geliştiği ileri sürülmüştür. Ancak, araştırmalar ve yorumlar, Oğuz Türkçesinin edebiyat dili olma mücadelesini henüz kazanmadığı yıllarda kaleme alınıp çok daha sonra kopya edilmiş ve iki elin parmaklarını geçmeyecek sayıdaki eser üzerinde yapılmıştır².

Bu makalede, Sivas'ı başkent yaparak kendi adıyla anılan bir devlet kuran şair hükümdarlarımızdan Kadı Burhaneddin'in *Divan*'ından yola çıkılarak, idarî dağımıklığa rağmen Eski Oğuz Türkçesiyle klasiklerin yazıldığı XIV. yüzyıla ait ulaşılabildiğimiz eserlerdeki "olğa – bolğa" özellikleri araştırılacaktır.

Konuyla ilgili çalışmalar şöyle özetlenebilir:

* İÜ Türkiyat Araştırma Enstitüsü tarafından düzenlenen "VII. Milletler Arası Türkoloji Kongresi"nde (08-12 Kasım 1999, Harbiye/İstanbul) bildiri olarak sunulmuştur. Bildiri metni üzerinde küçük değişiklikler yapılmış ve makaleye birkaç yeni yayın eklenmiştir.

* Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ "Eski Anadolu Türkçesi" terimi yerine, yalnızca Anadolu'da değil, Türkmenistan ve Azerbaycan yanı sıra İran, Irak, Suriye ve Balkanların kimi yörelerinde konuşulan Oğuzcaya dayalı Türkçeyi kapsadığı için "Eski Oğuz Türkçesi" terimini benimsiyoruz.

² "Karışık Dilli Eserler" başlığı altında ele alınan eserlerimiz şunlardır: Ali'nin *Kıssa-yı Yûsuf'u*, *Behcetü'l-Hadâ'ik*, *Kudûrî Tercümesi* (Mr. Mundy özel ktp. Ms. 89), *Kitâbu'l-Ferâiz*, Şeyyad Hamza'nın kimi şiirleri, *Kitâb-ı Güzîde*, Süleymaniye Kütüphanesindeki bir *Kur'an Tercümesi* (Hekimoğlu Ali Paşa Böl. Nu: 2, eski 1951).

81-103

24 EKİM 2008

321. ANÜŞE, Hasan (ed.). *Dāneš-nāme-ye adab-e fārsī*. Vol. VI : *Adab-e fārsī dar Ānātūlī va Bālkān / Persian Literature. Persian Literature in Anatolia and the Balkans*. Tehrān, Sāzmān-e ĉāp va entešārāt, 1383/2004, 966 p.

Sixième volume d'une vaste encyclopédie consacrée à la littérature persane (voir c.r. n° 320), cet ouvrage aborde une longue tradition littéraire qui s'est développée en dehors des frontières du monde iranien proprement dit, d'abord à l'époque des Seljukides du Rum, puis sous la domination ottomane. Comme dans le volume précédent, l'équipe dirigée par Hasan Anüşe a réalisé un ouvrage impressionnant à partir de matériaux hétérogènes en y incluant, en particulier, la vaste littérature turque sur le sujet qui restait assez méconnue. Plus encore que dans le cas précédent, ce volume fournit une magnifique illustration de ce phénomène culturel que Bert G. Fragner avait défini sous le nom de « Persophonie » dans un ouvrage remarqué, dédié à la diffusion du persan hors de ses limites géographiques nationales actuelles (Berlin, 1999). L'attention pour les poètes est ici équilibrée par celle consacrée à de nombreux érudits, tels Sūdi-ye Bosnavī (pp. 481-482), le plus important exégète du *Divān* de Ḥāfez qui, au cours du XVIe s., composa un volumineux commentaire de ce célèbre recueil poétique ; ou à d'autres savants comme 'Āṣeq Ćelebī (pp. 566-568), polygraphe ottoman qui, au XVIe s., se consacra à la transmission de la littérature persane dans le milieu ottoman. À ce propos doivent être signalés les articles sur ces nombreux auteurs qui écrivirent en turc ottoman, mais inclurent aussi des ouvrages en persan dans leurs *curricula*. C'est le cas par ex. de Lāme'ī Būrsavī (pp. 220-221) qui fut un véritable interprète de la culture timouride à l'époque de Soliman, au point d'être surnommé le « Jāmī des Turcs ». Une place particulière est destinée aux ouvrages soufis, c'est le cas par ex. du *Manāqeb al-'Ārefīn* (p. 823) d'Aflaqī, qui est une des sources principales sur les successeurs de Jalāl al-Dīn Rūmī. Ce dernier s'est vu consacrer un long article, *Mowlaviye* (pp. 829-842), qui aborde de nombreuses questions concernant ce mouvement religieux et son

fondateur. L'immigration iranienne en Anatolie est l'objet d'une attention particulière. L'on pourra ainsi trouver des articles dédiés à de nombreux auteurs immigrés en terre seljukide, puis ottomane pendant toute la durée de cet empire. C'est le cas de Neẓāmī de Ganje et de sa fortune littéraire dans l'Anatolie et les Balkans, objet d'un long article (pp. 869-873). Pour l'époque ottomane on pourra signaler un exemple parmi de nombreux autres : celui de Baṣīrī Ḥorāsānī (pp. 187-188) qui à la fin du XVe s. arriva de Herāt à la cour de Bāyazīd II.

De longs articles consacrés aux villes offrent une idée de la diffusion du persan en terre turque : les quinze pages de l'article *Estānbūl* (pp. 89-104) représentent une véritable monographie qui nous informe aussi sur les traditions persanes concernant cette ville et ses bâtiments, Sainte Sophie en tout premier lieu. La Bosnie et l'Herzégovine (pp. 205-221), la ville de Sivas (pp. 487-492) et celle d'Erzurum (pp. 82-86), d'autres villes mineures sont également objet de notices.

Les historiens occupent une place importante dans cette encyclopédie : c'est le cas d'Ebn-e Bībī (p. 29) qui, au XIIIe s., rédigea l'une des chroniques majeures de l'époque des Seljukides du Rum, inspirée de l'œuvre de Joveynī ; c'est également le cas de Karīm al-Dīn Maḥmūd Āqsarāyī (pp. 685-686) qui, à peu près un siècle plus tard, se consacra à la description de la domination mongole dans la région. On trouvera aussi la mention de 'Azīz Astarābādī (p. 204) qui, à la fin du XIVe s., écrivit une chronique de grande importance sur le règne de Qāḍī Borhān al-Dīn de Sivas, le *Bazm o razm* (pp. 186-187). Son protecteur fait lui aussi l'objet d'un article (pp. 182-184), centré sur sa production poétique en langue persane et sur son mécénat, qui avait notamment permis l'achèvement de la traduction en persan du *Phédon* de Platon. D'autres auteurs, souvent polygraphes, attestent du cosmopolitisme ottoman et du rôle que le persan joua dans ce contexte. C'est le cas de Jābī-zāde (pp. 265-266), poète, astronome et mathématicien du XVIIIe s., d'origine chrétienne, ou celui du théologien et soufi Yūsuf Dede Sīne-ĉāk (pp. 486-487) qui provenait de Yenicevardar.

Le volume ne manque pas de fournir des articles sur les savants turcs qui se sont consacrés à l'étude de la littérature persane, comme Fu'ād Kōprūlī (pp. 292-294) ou 'Abd al-Baqī Gōlpınarlı (pp. 715-717). Il inclut également des notices sur ces auteurs contemporains qui ont utilisé la langue persane ou se sont inspirés de cette littérature en Turquie à l'époque républicaine : c'est le cas de Medḥat Jamāl Kuntay (pp. 195-196). Comme dans le cas du volume précédent, cet ouvrage constitue une étape importante des recherches en littérature persane. Il pourra constituer une base pour des recherches futures consacrées à cette nouvelle perception de la littérature persane bien au delà des limites académiques et géographiques telles qu'elles ont été comprises jusqu'ici. M.B.

Kadi Burhaneddin - Mevlana Celaleddin
- Ibn Bibi - Iqbal Chelebi
- Nizami-yi Ganjavi - Asik Chelebi

Gölpınarlı, A.B.
Köprülü Fuad
- Estarabadi Azz
- Akeragi Kermiddin - Cabizade

KADI BURHANEDDİN DEVLETİNDE AHİLERİN FAALİYETLERİ

Dr. Mehmet Ali HACIGÖKMEN*

Giriş

Türkiye Selçukluları döneminin en önemli sosyal olaylarından biri de Türk esnaf ve sanatkarlarının kurdukları Ahi Teşkilâtı ve bu teşkilatın kadınlar kolu olan Anadolu Bacıları (Bacıyan-ı Rum) teşkilatının kurulmuş olmasıdır. Bu iki örgütün ilk defa Kayseri'de Evhadî Dervişler tarafından kurulduğu görülmektedir. Bu örgütün baş mimarı olan Ahi Evren Hâce Nasîreddin, XIII. asrın ilk çeyreğinde Kayseri'de bulunmuş ve Ahiliği burada örgütlemiştir. Bilahare bu örgüt Anadolu'nun diğer şehir ve kasabalarında da örgütlenmiştir. Köseadağ yenilgisinden (641/1243) sonra Anadolu'ya hâkim olan Moğollar ve Moğol yanlısı Selçuklu devlet adamları bu örgütü dağıttılar ise de Orta Anadolu'da varlığını devam ettirmiştir.

Moğollar'ın zulmü ve baskısı sonucunda, Türkmen nüfus Uc bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır. Şeyh Edebalı, Geyikli Baba ve Abdal Musa, Ahi ve Türkmen ileri gelenleri Kırşehir'deki Ahi katliamından kurtulup, Uc bölgelere göçenlerin bir kaçıdır¹. Bu dönemde Eratna ve özellikle Kadı Burhaneddin'in hükümran olduğu topraklardan, göçler sonucu Ahi nüfusu iyice azalmıştır. Kadı Burhaneddin dönemi tarihçisi Esterabâdî bunu ifade etmektedir². Bölgede kalan bazı Ahiler de önce Eratna ve daha sonra Kadı Burhaneddin Devleti hizmetine girmişlerdir. Eratnalılar zamanında Kayseri ve çevresinde bulunan Evhadî dervişler yeniden itibar görmüşlerdir. Bir kısım ahilerin bu devletin hizmetinde görev almışlardır.

Eratna'nın çevresindeki Ahi olan bazı ümera vezirlik makamına da gelmiştir. Eratna hâkim olduğu birçok vilayete emir olarak ahi tayin ettiğini biliyoruz. İbn Batuta bu emirlerden bahsetmektedir³. Eratnalılar Devletin ortadan kalkmasından sonra bu devletin bakiyesi üzerinde kurulan Kadı Burhaneddin Devletinde de Ahilerin faal oldukları ve devlet hizmetlerinde görev aldıkları görülmektedir. Kadı Burhaneddin Devletinde faaliyet gösteren ahilerin çoğu Eratna Devletine hizmet etmiş, görev almış ahilerdir. Bildiride bu ahilerin Kadı Burhaneddin Devleti zamanındaki faaliyetleri ve Ahi Teşkilatının durumu anlatılacaktır. Ancak konumuzun anlaşılması için önce Eratna Devleti (1327-1381) zamanındaki ahiler hakkında kısaca bilgi vermemiz gereklidir.

* Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü KONYA

¹ M. Bayram, *Ahi Evren ve Ahi Teşkilâtını Kuruluşu*, Konya 1991, s. 121-122.

² Bkz. Esterabâdî, *Bezm u Rezm*. İstanbul 1928, 367-368; trc. M. Öztürk, Ankara 1990, s. 240-241.

³ İbn Batuta, *Seyahatname*, (trc. M. Şerif Paşa) I, İstanbul 1325, s. 311-406; H. Ephem Kayseriyye Şehri, İstanbul 1334, s. 114. Seyyah'ın Anadolu'yu gezdiği tarihi 733/1333, F. Sümer "Anadolu'da Moğollar" *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 1 / (1969), Ankara 1970, s. 113'de 734/ 1333-1334 olarak kaydetmiştir.

IV. Kayseri ve Yöresi
Tarih Sempozyumu Bildirileri

(10-11 Nisan 2003)

Kayseri-2003, s. 267-274.

DN: 98961

Azmi Bilgin skp.

(Aralıklı -usandırarak şekilde çok sık olmayarak- ziyaret et ki daha çok sevile-
sin.)

Döstânî meyânesinde olur
Şoĥbet-i muttaşıl kelâl-engîz
Fâşıla-ı tâze şevk ider îrâs
Şoĥbet-i ğıbb olur muĥabbet-ĥîz

Tübâ li-men şeĝalehü ‘aybuhü ‘an uyûbi’n-nâs⁹⁰.
(Ne mutlu o kimseye ki kendi ayıbını ya da eksikliğini gidermeğe çalışması,
başkalarının ayıplarıyla uğraşmasına engel olur.)

Devlet anuñ ki bezm-i ‘âlemde
Eyleyûp kendü ĥâline diĝkat
Kendü ‘aybın tecessüs eylemeden
Bulmaya ĝayra bakmaĝa fırsat

SONUÇ

Türk İslâm Edebiyatında “kırk hadis”, dini, edebi, ahlâki ve sosyal yönleri ile önemli bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır.

İslâmî Türk edebiyatının hikemî tarzda şiir yazar ve şiiri hakikati anlatmanın vasıtası olarak gören Nâbî, birçok güzel eserinin yanında seleflerinin yolunda giderek Câmî'nin Farsça'ya tercüme ettiği kırk hadisi, manzum olarak dilimize aktarmıştır. O, esere yazdığı girişte böyle bir tercüme yapmaktaki amacının hayır dua almak olduğunu söyler. Çevirisi, görüldüğü gibi, sâde sayılmamakla birlikte, gerçekçi, süssüz ve akıcıdır. Câmî'nin aldığı hadisleri aynen seçmesi, bu hadislerin, güzel ahlâka ait, kısa, özlü ve ezberlenmelerinin de kolay olması sebebiyle olabilir.

Edebiyatımızdaki “kırk hadis” konusunda ilk öncü ve köklü çalışmayı Abdülkadir Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis* isimli eseriyle yapmıştır. A. Karahan'ın bu kitabında tanıttığı ve kendilerinden örnekler verdiği kırk hadisler de dahil olmak üzere, ne yazık ki bu türün ürünlerinin çok azı yayınlanmıştır; ekseriyeti yazma nüshalar halinde kütüphanelerde araştırmacılarını beklemektedir.

KADI BURHANEDDİN DİVANI'NDA NAZIM ŞEKİLLERİ İLE İLGİLİ BAZI TESPİTLER

M. Fatih KÖKSAL*

Nazım şekilleri ile ilgili problemler, yapılan türlü çalışmalara rağmen¹ bugün hâlâ tamamıyla çözümlenebilmiş değildir. Klâsik edebiyatımızın bütün devreleri içinde şâirler tarafından en çok rağbet gören nazım şekli olan gazelden Türklere has nazım şekli olan tuyuĝa kadar çoĝu nazım şekliyle ilgili olarak, yeni metinler ortaya çıktıkça, belirlenmemiş türlü özelliklerle, bilinmeyen birtakım nazım şekilleriyle, dolayısıyla da çözüm bekleyen problemlerle karşılaşmaktayız. “Belirlenmemiş türlü özellikler” ibaresini gazelden bir örnekle açalım. Gazel, bilindiği gibi matla beytinin iki mısraının birbiriyle, diĝer beyitlerin de ikinci mısralarının matla beytiyle kafiyeli olduĝu bir nazım şeklidir. Bu gazel için deĝişmez bir kuraldır. Bununla birlikte farklı kafiyeli sisteminde yazılmış gazellere de rastlamaktayız. Bunlara çarpıcı bir örnek olarak her beyti matla gibi kafiyelenmiş, yani bütün mısraları aynı kafiyede (kafiye şeması aa, aa, aa, aa, aa) olan gazelleri gösterebiliriz. Kafiyelenişi bu şekilde olan bir şiiri başka bir nazım şekli olarak mı kabul etmeliyiz, yoksa “musammat gazel”, “müzeyyel gazel” gibi bu şekilde de “pür-mukaffâ gazel” veya benzeri yeni bir ad mı vermeliyiz? Ya da çok az olan bu örnekleri -ki biz bu şekilde yazılmış iki manzume görebildik- şâirlerinin farklılık veya yenilik ortaya koyma gayreti kabul edip kaideyi bozmayan bir “istisna” olarak mı görmeliyiz?

“Bilinmeyen nazım şekilleri” diyebileceğimiz farklı nazım şekillerine de divanlar arasında tesadüf edebilmekteyiz. Pertev Paşa Divanı'nda “Tazmîn bâ-gazel-i Selâm” başlığı altında gördüğümüz bir manzumeyi² bu durumun tipik bir örneği olarak gösterebiliriz. Bu şiir “tazmîn” başlığını taşımasına rağmen tazminin eski-yeni retorik / edebî bilgiler kitaplarındaki tanımına uymamaktadır. Bu şiir onar mısralık 5 bendden

* Arş. Gör. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü-SİVAS

¹ Son yıllarda özellikle Gazi ve Kırıkkale Üniversiteleri'nde türlü nazım şekillerini konu alan lisans üstü çalışmaların yoğun bir şekilde yapıldığı dikkat çekmektedir. Tamamı yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış bu seri çalışmalar şunlardır: Gülay KESKİN, *Başlangıcından 15. Yüzyıl Sonuna Kadar Türk Edebiyatında Kaside*, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 1996; Bilal ÇAKICI, *Eski Türk Edebiyatında Kaside Nazım Şekli (16. Yüzyıl)*, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 1995; Yaşar Aydemir, *17. Yüzyıl Türk Edebiyatında Kaside*, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 1994; Mürüvvet ÇETİNKAYA, *Türk Edebiyatında Murabba*, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 1996; Mustafa ERDOĞAN, *Türk Edebiyatında Muhammes*, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale 1997; Ayşe Tuba KESKİN, *Türk Edebiyatında Müseddes*, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 1998; Muvaffak EFLATUN, *Türk Edebiyatında Mütezad*, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale 1997; Abdülsamet ŞENGİL, *Türk Edebiyatında Kit'a (16. Yüzyıl Sonuna Kadar)*, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale 1997.

² *Divân-ı Sultânü 'ş-şu'arâ ve şeyhü'z-zurefâ a'nâ bilh Pertev Paşa, Matbaa-i Bâb-ı Hazret-i Ser-askeriyye, İstanbul 1256, s. 87-88.*

⁹⁰ Aclûnî, II, 46.

دائرة المعارف بزرگ اسلامی، جلد دوازدهم، تهران، ۱۳۸۳

برهان‌الدین احمد

۵۲

تهران، ۱۳۶۶ ش؛ فصیح خوافی، احمد، مجمل فصیحی، به کوشش محمود فرخ، مشهد، ۱۳۳۹ ش؛ کتبی، محمود، تاریخ آل مظفر، به کوشش عبدالحمید نوبلی، تهران، ۱۳۶۶ ش؛ معین‌الدین یزدی، موهب‌الهی، به کوشش سعید نفیسی، تهران، ۱۳۲۶ ش؛ میرخواند، محمد، روضه الصفاء، تهران، ۱۳۳۹ ش.

هدی سیدحسین‌زاده

بُرْهَانُ الدِّینِ اَحْمَدُ، دانشمند، شاعر، قاضی و از فرمانروایان نامدار آسیای صغیر در سده ۸/ق ۱۴م. وی که به برهان‌الدین سیواسی یا ارزنجانی نیز شهرت دارد، در ۷۴۵/ق ۱۳۲۴م در شهر قیصریه از شهرهای آناتولی متولد شد (استرابادی، ۴۷؛ EI², I/1327). پدرش شمس‌الدین محمد و نیز نیاکانش نسل اندر نسل در قیصریه مقام قضا داشتند (همانجا). به نوشته استرابادی در کتاب بزم و رزم (ص ۴۲) این خاندان ترک تبار و از قبیله سالور از قبایل آغوز بوده، و همه از منتقدان دربار دولت ارتنا (۳۸-۳۹) م. به شمار می‌رفته‌اند (یوجل، 38-39).

برهان‌الدین از همان سنین کودکی به تحصیل پرداخت و در مدت اندک زبانهای عربی، فارسی، علوم صرف و نحو، معانی بیان، منطق و حکمت را فرا گرفت (استرابادی، ۵۸-۶۰). در ۷۵۷/ق ۱۳۵۶م پدر وی بر اثر وقوع ناآرامیها در قلمرو دولت ارتنا، ناگزیر از ترک قیصریه شد و همراه پسرش به شام رفت و پس از بازگشت به قیصریه، برهان‌الدین را برای ادامه تحصیل به مصر فرستاد (همو، ۶۲-۶۷؛ یوجل، 42؛ IA, VI/46). برهان‌الدین نزد قطب‌الدین رازی و محمد نیلی آموزش دید (همانجاها). وی در ۱۹ سالگی همراه پدرش به حج رفت که در راه بازگشت، پدرش در شهر معره درگذشت و او پس از یک سال اقامت در حلب به قیصریه برگشت و سپس از طرف غیاث‌الدین محمد، دومین امیر بنی ارتنا، قاضی همانجا شد (استرابادی، ۷۴-۷۷؛ IA، همانجا).

برهان‌الدین که احتمالاً پس از انتصاب به قضا، با دختر غیاث‌الدین محمد نیز ازدواج کرده بود (ابن حجر، ۴۰۸/۱)، با استفاده از اوضاع نابسامان و ضعف دولت ارتنا، راه خود را برای رسیدن به امارت هموار ساخت. او ابتدا با استفاده از قتل غیاث‌الدین محمد (۷۶۷/ق ۱۳۶۶م) به دست گروهی از امرا که احتمالاً خود وی نیز در آن توطئه شرکت داشت (نک: سلیمان، ۵۱۷/۲؛ ادهم، ۳۸۷)، به وزارت پسر و جانشین او - علاء‌الدین علی - دست یافت و پس از مرگ او در ۷۸۲/ق ۱۳۸۰م، با کشتن قلیچ ارسلان، نایب السلطنه محمد چلبی، پسر و جانشین علاء‌الدین، جای او را گرفت و با از میان برداشتن امرای صاحب نفوذ مانند حاج شادگلدی، زمینه را برای سلطنت خود فراهم ساخت. برهان‌الدین سرانجام در ۷۸۳/ق ۱۳۸۱م، بر قلمرو دولت ارتنا حاکم شد و سلطنت خود را اعلان کرد (IA، نیز EI²، همانجاها؛ رفیق، ۲۰۱/۱) و بدین ترتیب، خطبه و سکه به نام او شد (استرابادی، ۲۵۴).

برهان‌الدین تا پایان حیاتش نزدیک به ۱۸ سال با امرای نافرمان ولایات و دولتهای قدرتمند هم‌جوار مانند بنی‌قرامان، عثمانی، ممالیک مصر و آق‌قویونلوها در ستیز بود (رفیق، همانجا؛ سلیمان، ۵۱۷/۲ - ۵۱۸؛ ادهم، ۳۸۷-۳۸۸؛ IA, VI/46-48). وی در برابر عثمانیها و تیمور

اظهار اطاعت نکرد و حتی فرستادگان تیمور را به قتل رساند (ابن‌عریشاه، ۹۳-۹۵). برهان‌الدین سرانجام در جریان درگیری با قره‌عثمان، امیر آق‌قویونلو کشته شد (ابوبکر طهرانی، ۴۵/۱؛ سعدالدین، ۱۳۴/۱-۱۳۵). منابع تاریخ قتل او را به اختلاف در ۷۹۴، ۸۰۰ و ۸۰۱ق دانسته‌اند (سامی، ۱۳۰/۱۲؛ حاجی خلیفه، تقویم...، ۱۴۲، کشف، ۱۴۳/۱). با درگذشت برهان‌الدین، دولت او نیز فروپاشید و قلمروش به تصرف ایلدرم بازید، پادشاه عثمانی درآمد (منجم باشی، ۱۵۵/۳؛ لطفی پاشا، ۴۹؛ ادهم، ۳۸۷).

قاضی برهان‌الدین را به فضل و دانایی و صفات نیک ستوده (استرابادی، ۸۱-۸۵، جم: منجم باشی، ۳۶/۳؛ ابن حجر، همانجا). و در اداره کشور و ریاست از برگزیدگان سده ۸/ق ۱۴م دانسته‌اند (اوزون چارشیلی، 165). وی در فرصتهایی که به دست می‌آورد، به مطالعه، تحقیق و تألیف می‌پرداخت. آثاری همچون *اکسیر السعادات فی اسرار العبادات* (باقی التصریف)، مشتمل بر ۳ فصل در مباحث وجود، ایجاد و حکمت، و نیز *ترجیح التوضیح*، که نقدی است بر تاریخ تفتازانی، از آثار فقهی شناخته شده او به زبان عربی هستند (حاجی خلیفه، همانجا؛ بغدادی، ۱۱۷/۱؛ اوزون چارشیلی، 166-167).

برهان‌الدین به زبانهای ترکی، فارسی و عربی شعر نیز می‌سرود (ادهم، ۳۸۸؛ بروسلی، ۳۹۶/۱؛ EI², I/1328). دیوان وی مشتمل بر حدود ۱۵۰۰ غزل است (همانجا؛ IA, VI/48). او را از بنیان‌گذاران شعر ترکی آناتولی و نیز نخستین کسی دانسته‌اند که ترکی را در قالب و وزن عروضی آورده است. زبان شعری او آذری و نیز گویش شرق آناتولی است (کارااعلی اوغلو، I/181). متن کامل دیوان وی در ۱۹۴۴م و سپس در ۱۹۸۰م (با حروف لاتین در استانبول) و در ۱۹۸۸م (با حروف سیریلی) در باکو به چاپ رسیده است.

ماخذ: ابن حجر عسقلانی، *الدور الکامنه*، به کوشش محمد عبدالعید خان، حیدرآباد دکن، ۱۳۹۲/ق ۱۹۷۲م؛ ابن‌عریشاه، زندگانی شکفت آور تیمور (عجایب‌المقدور)، ترجمه محمد علی نجفی، تهران، ۱۳۵۶ ش؛ ابوبکر طهرانی، دیار بکر، به کوشش نجفی لوغال و فاروق سومر، آنکارا، ۱۹۶۲م؛ ادهم، خلیل، *دول اسلامیه*، استانبول، ۱۳۳۵/ق ۱۹۲۷م؛ استرابادی، عزیز، بزم و رزم، استانبول، ۱۹۲۸م؛ بغدادی، هدیه؛ بروسلی، محمد طاهر، عثمانلی مؤلفاری، استانبول، ۱۳۳۳/ق ۱۹۱۵م؛ حاجی خلیفه، تقویم‌التواریخ (ترجمه)، به کوشش هاشم محدث، تهران، ۱۳۷۶ ش؛ همو، کشف؛ رفیق، احمد، *تورکیه تاریخی*، استانبول، ۱۳۳۲/ق ۱۹۲۳م؛ سامی، شمس‌الدین، قاموس الاعلام، استانبول، ۱۳۰۶/ق ۱۸۸۹؛ سعدالدین، محمد، *تاج التواریخ*، استانبول، ۱۲۷۹؛ سلیمان، احمد سعید، *تاریخ الدول الاسلامیه*، قاهره، ۱۹۷۲م؛ لطفی پاشا، *تواریخ آل عثمان*، استانبول، ۱۳۴۱ق؛ منجم‌باشی، احمد دده، *صحائف الاخبار*، ترجمه احمد ندیم، استانبول، ۱۲۸۵ق؛ نیز:

EI²; IA; Karaalioglu, K., *Türk edebiyatı tarihi*, Istanbul, 1980; Uzunçarşılı, İ. H., *Anadolu beylikleri*, Ankara, 1984; Yücel, Y., *Anadolu beylikleri hakkında araştırmalar*, Ankara, 1988.

رحیم رئیس‌نیا

بُرْهَانُ الدِّینِ جَانَمُ (د ۹۹۰/ق ۱۵۸۲م)، شاعر و عارف هندی وابسته به طریقه چشتیه. وی فرزند شمس‌العشاق میران‌چی (د ۹۰۲/ق ۱۴۹۷) بود و در عرفان هم‌میرد او به شمار می‌رفت (برهان‌الدین، ۵).

- Kadı Burhaneddin.

68 — Kadı Burhaneddin Divânı'nda maddî kültür(*)

Mustafa SÜTÇÜ

Tez Yön. : Prof. Dr. Âmil ÇELEBİOĞLU

Kabul tarihi : 25.2.1986

Eski edebiyatımızın ilk eserlerinden birisi olan Kadı Burhaneddin Divânı'nın Prof. Dr. Muharrem Ergin tarafından transkripsiyonu yapılarak yayımlanmış olan metni kaynak olarak alınmış ve Divân'da geçen ve o devri ilgilendiren maddî kültür unsurları incelenmiştir. Bu unsurlar, bir gruplandırılmaya tabi tutularak (büyükten küçüğe ve genelden özele doğru), sayfa, şiir, beyit sayıları sırası içinde alfabetik dizilişe uygun bir şekilde ele alınmıştır.

Marmara Üniversitesi 1982-1986 Tez Özelleri
Har. Mualla Zeren, 1987-İstanbul, s.174.
4. Lisans-Tezi.

Burhaneddin, Kadi Ahmed (1344–1398), Turkish poet and jurist who made himself ruler of Sivas, Kaiseri and Erzincan in eastern Anatolia; he was attacked by the Egyptians in 1387 and slain in 1398, by the Akkoyunlu Turkmens. His *dīwān* (qv, the only extant copy is dated 1395) belongs to the oldest monuments of eastern Turkish literature. He wrote in Arabic, Persian and

Turkish, but most of the poems are written in Persian metres and use, for the first time in Turkish, the whole heritage of images and symbols as well as the rhetorical devices developed in Persia. But his *dīwān* also contains a number of *tuyugh* (qv) quatrains in lines of 11 syllables, full of eastern Turkish words, which contrast with the vocabulary of the other poems. Kadi Burhaneddin, considered 'the first love poet of Asia Minor' (Gibb) also wrote a commentary for a law-book and a grammatical treatise.

GHOP I, 204ff.

AS

DICTIONARY OF ORIENTAL LITERATURES, ed. JIRI BECKA
c. III, () LONDON. s.

37-38

Annemarie Schimmel

114 MART 1991

علي رضا قره بلوط , معجم المخطوطات الموجودة في مكتبات
استانبول و أناطولي, الجزء الأول, [y.y.,t.y.] , ISAM 141806

s. 179

08 NISAN 2006

Kadi Burhaneddin

0550 - أحمد بن محمد ، قاضي برهان الدين

القيصري الفقيه الحنفي ، السلطان الشاعر المعروف

بقاضي برهان الدين المتوفى مقتولا بقرب سيواس سنة

1398/800

(أنظر : كشف الظنون 143 ؛ فهرس مكتبة قيصري

راشد أفندي ص 163 ؛ حسين جلي رقم 504)

من تصانيفه :

1 - إكسير السعادات في أسرار العبادات

تاريخ التأليف 796 هـ ؛ آياصوفيا رقم 1658 ؛

2 - الترجيح في شرح التوضيح = حاشية علي

التلويح في أصول الفقه الحنفي

تاريخ التأليف 798 هـ فيض الله أفندي رقم 588 ؛

راغب باشا رقم 831 ورقة 217 ، 800 هـ ؛ وحيد

باشا رقم 1110 ورقة 179 ؛

3 - ديوان قاضي برهان الدين أحمد (ت)

British Museum Or رقم 4126 ، 796 هـ ؛

طبع في إستانبول 1922 ، 1944 مصورة ؛

www.kutubxana.com